

עקבתא דמשיחא

מ א ת

הגהה"ק רבי אלחנן וסרמן הי"ד

מהדורה מחודשת ומתוקנת

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח

www.daat.ac.il

בני־ברק, „נצח“, תשמ"ט

תרגום מאידיש: ר' משה שנפלד ז"ל

דעת
אתר לימודי יהדות ורוח
www.daat.ac.il

©

כל הזכויות שמורות

„נצח“

מכון ספרותי חרדי
נוסד בתש"א ע"י ר' יהזקאל רוטנברג ז"ל

ל ע " נ

המחבר הגה"ק

רבי **אלחנן בונם וסרמן** הי"ד

נהרג על קידוש ה' י"ג תמוז תש"א

ו ל ע " נ

המתרגם רבי **משה שנפלד** ז"ל

נפ' ח' אלול תשל"ה

ו ל ע " נ

המור"ל רבי **יחזקאל רוטנברג** ז"ל

נפ' י"ג אדר תשמ"ד

ת. נ. צ. ב. ה.

גדה יום ג שושיטיץ ב"ה יום לחדש תרצ"ד

מתיבתא רבתיא
"אהל תורה"

ברנוביץ (פולין)

רי"ם וינהל

הרב אלחנן בונם ווסרמן

הכתבת:

Rabin CHONON WASERMAN

BARANOWICZE (Poland)

Szosowa 194. Skrz. pocz. 30

אלוף וברוך אידיש נכבד יקר ומאזר נאלי מר משה יה' שן אף
אחדעם ברעשי נבדו מתבדו היגעני וטוב הפער שחפננסה
תלמי ארובת "סעוד" עדי הקפדתו אפ רוצה מדי כייש געה
איצה תוצאת ואל אהפסיסה אפ אלו יבדו זליו רזאלי אציון אזה
מקומות הפתורים ומאמני רגז אנכי נתבתי מקברוני כוי אצל סיון
מתת ימי ספרים אציון כהפ נצחתי בתיבת וואליה עם אצות בהצחתי
סוף הכתוב "גיאיין חזקאק יגו
המקורו מתבדו מברכו וזהו הברוי אלו גתיי אנושו וברוך ואל טע
אלחנן בונם ווסרמן

ה ת ו כ ן :

13	ראשית דבר
15	עקבתא דמשיחא
17	שירת האזינו
21	מעשה אבות
24	הסיסמה נהיה כגויים
26	הרועים
38	עצת התורה
40	מדיניות הגלות של אבותינו
47	הרעיון הלאומי
53	ארץ-ישראל

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח
www.daat.ac.il

דעת
אתר לימודי יהדות ורוח
www.daat.ac.il

לא הקדמה אלא הכנה

הגאון והצדיק רבי אלחנן בונם וסרמן, אשר את מאמרו אנו מפרסמים בתרגום עברי, אינו זקוק להקדמה משלנו ועל אחת כמה וכמה שאינו זקוק להמלצה ולהסכמה. אם בכל זאת מצאנו לנכון להקדים ולהעיר אי אלה הערות, אין זה אלא משום שאנו, הקוראים, זקוקים להכנה נפשית במדה ידועה לקראת דבריו של אותו שר התורה והיראה. האימים והבלהות של ימינו לא היו כל כך מעיקים וכבדים מנשוא, אלמלא נסתם מאתנו כל חזון ואלמלא ש, אין עוד נביא ולא אתנו יודע עד מה". אין אנו מוצאים טעם ביסורינו, אין לנו מנחם ומשיב נפש. דור המכיר את טיב יסוריו, מקורם ותכליתם, יש שהיסורים מקיימים אותו, זוקפים קומתו ומחשלים כוחותיו. דור הסופג מכות באפלה, נמצא עומד נבוך, נדהם ואובד עצות. גדולי ישראל נתעטפו כאילו בטלית שכולה שתיקה אלמת. האם באמת אין בפיהם דבר או חצי דבר להשמיע גם בשעה חמורה זו לעם צמא חזון, הנכסף לעידוד? או שמא במחשבה תחילה נטו את אהליהם מחוץ למחנה המון בית ישראל ונסתגרו בד' אמות של הלכה? מי יבין פשר דומיה מחרידה זו? כלום לתופעה זו נתכוונו חז"ל באמרם, "הפלא ה' את מכותך, הפלאה זו תורה", "הנה ימים באים... ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו, דבר ה' זו הלכה, דבר ה' זו נבואה, דבר ה' זה הקץ".

מכיון שגדם קולם של מגידי אמת, עלתה קרנם של נביאי השקר בתוכנו ובעיניים עצומות אנו נוהרים אחריהם. לאמיתו של דבר לא נדם קולם של גדולינו. אולי הוא רק חרישי מדי, עד שאינו מגיע לכל אוזן. יתכן כי לא הקפידו להעלות את דבריהם, שהשמיעו בהזדמנויות שונות, בכתב. יתכן גם כי הרבה דברים שרשמום לא פורסמו בדפוס.

הגאון ר' אלחנן וסרמן, תלמידו ומעריצו הגדול של ה, חפץ חיים" זי"ע, קיבל מרבו גם את האהבה וגם את הדאגה לגורלו הנפשי והרוחני של הקטן וההדיוט בישראל. בשפה פשוטה ובדברים פשוטים, לכאורה,

עומד הוא על פרשת ימינו. מסביר, מבאר, מברר. אין בדבריו שמץ של מליצות, אין בצורת מאמרו כל נטיה ומגמה ספרותית. האמת אינה זקוקה לכל אלה, מספיקה היא לכשעצמה, בלי כל נופך וכחל. אנו, שהרגלנו ללהטוטי לשון וכרכורי שפה של נביאים מתעים, נדע להוקיר את הפשטות והתמימות שבאמת זו.

אך לאלה מבין הקוראים שימצאו בדבריו של הגאון נטיה בולטת לקיצוניות קנאית, יוגד: עד שאנחנו בודקים את גדולי ישראל שמא נתפסו לקנאות, מוטב שנברוק את עצמנו שמא נתפסנו לפשרנות ולוותרנות על חשבון קדשי הקדשים וערכי הערכים של ישראל. ניגש נא לביקורת עצמית, נחטט נא בעמקי הכרתנו, נקלוף נא את המושגים וההשקפות הזרות והמתנכרות, אשר רכשנו לנו דוקא פה בארץ ישראל, מעל הגרעין המקורי, העצמאי, הראשוני שלנו. שמא נלכדנו למהלך מחשבה המתפרץ עלינו מכל צד, דרך אלפי צנורות ההשפעה, בצורת נאומים, מאמרים, שיחות, בפרדס, בסדנה ואפילו בבתי כנסיות?

עומדים אנו כמעט מחוסרי מגן וצינה בפני הלחץ הרוחני הכביר הזה. לנו הרי לא נשאר בלתי אם מעט ידיעת תורה, מעט השקפת עולם תורנית, שהצלנו לנו מהגולה ושבקושי שמרנו עליה כאן בארץ מקוצר רוח ומעבודה קשה. דבר זה יהא נא נגד עינינו טרם ננסה לבקר את מאורי דורנו ולנתח את מידת הקנאות. בנפשו של אדם גדול זה כרוכה הקנאות עם אהבת ישראל ומידת החסד והרחמים לגבי הזולת. אלפי התלמידים שהעמיד, מהם גדולי ישראל, מעידים, כי היה להם אב אוהב וחונן, כי דאג לשלומם גם בזוטות חיי יום יום. בחורים שעלו בימים אלה ארצה, מספרים כי רשיון כניסה לארץ ישראל ולארצה"ב גם יחד היו מונחים בכיסו של ר' אלחנן ובכל זאת סירב להשתמש בהם באמרו, כי כל עוד נשאר גם אחד מתלמידיו בעמק הבכא חלילה לו להציל את נפשו הוא.

ישמשו נא דבריו של הגאון והצדיק כוס תנחומים לנו בשעת יאוש, משען ברעני ספקות ופיקפוקים, סמי מרפא לנפשנו הדואבת. והיה זה שכרו של רבך הדור האמיתי.

מ. שנפלד

ה'תש"ב.

למהדרורה השניה

מיום הופעת המהדרורה הראשונה מהמשא אשר השמיע הגאון והצדיק רבי אלחנן וסרמן זצוק"ל, עברו שנים עקובות דם, שנים בהן התגשמה כל החזות הקשה והנוראה, שמוכיח-הדור הגדול חזה אותה בדברים ברורים ונוקבים. הוא עצמו עלה על המוקד כקרבן כליל על קדושת השם ית' ביחד עם כל המוני בית ישראל, להם נועדו הגיון ושיחו, אהבתו המסותרת ותוכחתו המגולה.

כמה מפליטי השואה מוסרים: משנתפס רבי אלחנן זצוק"ל למלכות הרשעה, ביקשו לשלחו לגרמניה לאחד המחנות. ברם הוא, העשוי לבלי חת, שמעולם לא עלה עליו מורא בשר ודם, סירב להישלח לנכר וטען: נוח לי להיקבר חיים בתוך עמי, עם אחי בני ישראל הקדושים והטהורים, כגורלם יהיה גורלי ומה שנגזר עליהם גם מנת חלקי יהיה. משאלתו האחרונה ניתנה לו. בקבר אחים ענקי נקבר חיים בייחדו את השם הגדול והנורא.

דרכי השם לא נפלאו בעיניו והנהגתו את העולם לא עוררה קושיות או ספקות בלבו. בתורה, בנביאים ובדברי חז"ל מצא פתרון והסבר לכל המתרחש וידיעה על העלול להתרחש. אמונתו התמימה לא נתנה לו לחשות. הוא היתרה והזהיר עוד בימי השלווה והשקט. זעק ברחוב היהודי את זעקתו המרה, שיכנע, התחנן בעוד מועד וקרא לתשובה שתעביר את רוע הגזירה. מזה רבו יסורי נפשו בראותו כי שומע אין לו. הוא היה מיחידי הסגולה שהאסון הגדול לא הפתיע אותו, כי היה מוכן מבחינה נפשית לקראת מוראות התקופה ועמד מראש על פשר משמעותן.

למהדורה השלישית

מאמר זה שהופיע במקורו באידיש בניו-יורק בשנת תרצ"ט ותורגם זמן קצר לאחר מכן על-ידי ר' משה שנפלד ז"ל ללשון הקודש, מופיע כעת במהדורה חדשה, בה נופו שיבושי הדפוס והוכנסו תיקוני לשון (בהשוואה למקור). כן הוכנסו כמה קטעים, שנשמטו בשעתו. לעשות רצון צדיק, נוספו מראי-מקומות לפסוקים ומאמרי חז"ל, לקיים בקשתו של הגאון המחבר (ראה מכתבו בראש הספר) וכן ציוני מקבילות למאמריו האחרים. הננו מקווים שהמהדורה הנוכחית תגדיל תורה ותרבה את הדעת – דעת תורה.

„ נ צ ח ”

מכון ספרותי חרדי
בני-ברק

1. מן הענין לצטט דברים שכתב במכתב על הצורך בחיבור מעין זה וכיצד יש לכותבו, שנים אחדות לפני שהוא עצמו הוציא מחשבה זו לפועל:
„אשר עלה בדעתי זה ימים רבים, כי ראוי מאד לאסוף מכה"ק ומדברי רז"ל, כל הכתובים והמאמרים מעניני תקופתינו... ולבאר את פשוטי הדברים ואח"כ להראות איך כל הדברים נתקיימו בימינו במילואן... אבל אין בידי לעשותה כי צריך לעסוק בזה שבועות אחדים בלי הרף, ואנכי כותב ומדפיס בכל שבוע הערות מלימוד השיעורים, ולא נשאר לי עת פנויה... והעסק צריך להיות מסודר, היינו להתחיל בהעתקת פסוקי התורה הקצרים ולבארן, ואח"כ מפסוקי נ"ך ולבארן, ומדברי רז"ל וכו', ולעומת זה להראות איך שהדברים נתקיימו ומתקיימים לעינינו ממש" (ילקוט מאמרים ומכתבים מהרב... רבי אלחנן בונם וסרמן. ברוקלין, תשמ"ז. עמ' קעה).

ראשית דבר

התקופה העוברת עלינו כעת אינה תקופה רגילה, במיוחד ביחס לעם היהודי. עדי ראייה אנו לתופעות אשר לא שערנו מעולם. המאורעות הנם כל כך מהירים¹, מופלאים ומפתיעים עד שאנו עומדים מוכי תמהון ומחוסרי הבנה לגבי המתרחש. „והיית משגע ממראה עיניך“ (פ' תבא)². זאת כל עוד גישתנו מתבססת על השכל האנושי. אבל אם נתעמק בתורה, נמצא שהכל ברור ומחווה. כל הקורות בדברי ימי ישראל, שארעו בין בעבר ובין בהווה, מתרחשות בדיוק כפי שחזתה מראש התורה שבכתב ושבעל פה. כל מלתא דאורייתא מציאות היא, מציאות ממשית מאין דומה לה. לפני אלפי שנה הוגד לנו בנבואה: „והפיצך ד' בכל העמים מקצה הארץ ועד קצה הארץ“ (פ' תבא)³ ונבואה זו הפכה למציאות. אם נמצאו עד היום פינות נדחות בירכתי תבל, שנעדרו מהן ישובי יהודים, הרי עתה מגורשים הם גם לשם. המקרא הקובע „בכל העמים“ מוכרח להתקיים בנו בכל משמעותו. וכן הפסוק „והיית עשוק (יפרעו בך פרעות) ורצוץ“⁴ (יגזלו ממך זכויותיך – רצץ משפט⁵ תבוא). אכן רואים אנו עתה מדינות בהן פורעים פרעות ביהודים, ולאחר מכן עוד מאשימים את היהודים שהם אלו שפרעו בגויים.

1. ראה לקמן אות יח ובקובץ מאמרים מאת... מוך רבי אלחנן וסרמן, עמ' קא, אות כב. 2. דברים כח, לד. 3. דברים כח, סד. 4. שם כח, לג. ושם: והיית רק עשוק ורצוץ. 5. הושע ה, יא: עשוק אפרים רצוץ משפט.

עקבתא דמשיחא

אם נרצה להשיג את מהותם של המאורעות בחיינו, עלינו לחפש בפסוקים ובמאמרים הנוגעים לתקופת העקבתא דמשיחא, דהיינו התקופה האחרונה של הגלות לפני בוא המשיח. אם נשזה את הכתוב עם המתרחש, נראה בתורה כבאספקלריה מאירה את כל המוצאות אותנו ואת העילות הגורמות לכך. כל הנאמר בפסוקים האלה התגשם וכל המתגשם נוֹכָא עליו מראש. הבה נתחיל לקרוא בתורה.

עקבתא דמשיחא

א. ההיסטוריה של עם ישראל מתחלקת לתקופות: תקופת התנאים, תקופת האמוראים, תקופת רבנן סבוראי, תקופת הגאונים, תקופת הרבנים וכו'. התקופה האחרונה בהיסטוריה היהודית נודעה במקרא בשם „אחרית הימים“. בגמרא מופיע הבטוי „עקבתא דמשיחא“², או „חבלי משיח“³. המושג „אחרית הימים“ כולל את זמן ערב הגאולה והגאולה עצמה, בעוד ש„עקבתא דמשיחא“, או „חבלי משיח“ מכוון אך ורק לתקופה האחרונה שלפני ביאת המשיח. הרמב"ם כותב על אודות תקופה זו, כי „כל דברי הנביאים מלאים מזה“⁴. ואמנם גם בתורה וגם בנביאים מתואר מצב עם ישראל באותם הימים מבחינתו הרוחנית והגשמית כאחת. בדניאל פרק יב⁵ נאמר כי מצוקת הימים ההם תעלה על כל מה שאירע לישראל מיום היותם לגוי, כלומר, שהיא תעלה בהיקפה אפילו על המצוקה שבתקופת חורבן בית המקדש. כך נאמר גם בירמיהו פרק ל⁶. חז"ל אשר חזו מראש בצורה ברורה את אימות ה„עקבתא דמשיחא“, התבטאו „ייתי ולא איחמיניה“ (פרק חלק? ושלהי מס' סוטה*)⁷. יבוא נא המשיח, אולם בל נהיה עדי ראייה להופעתו. הגאון מוילנא⁸ מסביר: הגאולה נקראת לידה, „חלה וגם ילדה ציון“ (ישעיה סא)¹⁰, עם ישראל יולד אז מחדש וכשם שהמכאובים –

1. ישעיה ב,ב; ירמיה ל,כד. 2. סוטה מט: „בעקבות משיחא“. 3. שבת קיח. 4. הל' מלכים פי"א, ה"ב. 5. פס' א. 6. פס' ז. 7. סנהדרין צח: 8. ליתא שם. 9. אבן שלמה פי"א, ה. 10. צ"ל: סו, ח.

עקבתא דמשיחא

חבלי לידה – מבשרים את הלידה והם הולכים ומתגברים ככל שהלידה הולכת וקריבה, כך גם יקדימו חבלי המשיח את הגאולה, ולקראת ביאת המשיח ילכו ויחמירו. אותה תופעה מצאנו גם בגלות מצרים. בתקופה האחרונה לשעבודם גזר פרעה „תכבד העבדה“¹¹, „תבן אין ניתן לעבדיך ולבנים אומרים לנו עשו“¹² (פ' שמות). גם כעת קיימות מדינות המנשלות את יהודיהן מכל מקור פרנסה ויחד עם זה מכבידות עליהם את עול המסים.

דעת
אתר לימודי יהדות ורוח
www.daat.ac.il

11. שמות ה, ט. 12. שמות ה, טז.

שירת האזינו

ב. שירת האזינו היא הפרשה היחידה בתורה, הפותחת בהקדמה (דברים לא, יט-כא) וגומרת בסיום (דברים לב, מו) ודבר זה מורה על ערכה הרב של הפרשה. מה נאמר בה? כל אשר יקרה לעם ישראל עד ביאת הגואל. פסוקים אחדים, אשר אותם נצטט ונפרש בזה לפי פירושו של רש"י, מכוונים לתקופת ה„עקבתא דמשיחא“.

„כי ידין ה' עמו ועל עבדיו יתנחם“¹. לאחר שישפוט ה' את עמו ישראל ביסורין המגיעים להם, יקוים בהם „ועל עבדיו יתנחם“ – תבוא הגאולה. אימתי? „כי יראה כי אזלת יד ואפס עצור ועזוב“. בשעה שהקב"ה יראה את כוחות ישראל כלים מאין פודה ומושיע, אז ישלח את משיח צדקו. כך גם נשנה בדברי הנביא: „ואביט ואין עוזר ואשתומם ואין סומך ותושע לי זרועי“ (ישעיה סא)². ולהלן: „וירא כי אין איש וישתומם כי אין מפגיע“ (שם)³, לאמור: כי אין אפילו מי שיתפלל בשבילם. „ואמר אי אלהימו צור חסיו בו“⁴. השי"ת ישאל איה הם האלילים אשר עליהם סמכתם כי יהיו לכם למגן, „אשר חלב זבחימו יאכלו“, אשר להם הקרבתם את מבחר קרבנותיכם. „יקומו ויעזרוכם“. מכל זה עולה כי לפני הגאולה יתעו היהודים אחרי עבודות זרות שונות בהאמינם בכל עבודה זרה בשעתה שהיא תושיעם. מה טיבן של אותן עבודות-זרות שסגרו להן?

1. דברים לב, לו. 2. צ"ל: סג, ה. 3. נט, טו. 4. דברים לב, לו.

ראשית עלינו להבין את פשר המושג „עבודה זרה“. כל הנראה לו לאדם שיכול הוא להטיב או להרע לו, חוץ מהשיי"ת, הרי הוא בכלל עבודה זרה (כך מטיבה (ו) כך מריעה – סנהדרין)⁵. הבה נסקור מספר סוגי עבודה זרה שלהן סגרו במאת השנים האחרונות. השכלת ברלין, או נכון יותר הסכלת ברלין, ממנה קוו לישועה רבתי. משהחלה לנשוב רוח הליברליזם, מיד התיצבו היהודים בשורות הראשונות של מגיניה, לאחר שהליברליזם ירד מעל הפרק, פנו לדמוקרטיה, לסוציאליזם, לקומוניזם וליתר ה„איזמים“, שירדו על דורנו בשפע כה רב. לעבודות זרות אלו הקריבו קרבנות של דמים, תרתי משמע – ממון ונפשות – וכולן הכזיבו; אף אחת מהן לא הגשימה את התקוות שתלו בה. לא זו בלבד, אלא שכל ה„איזמים“ האלה מתו מיתה חטופה, לא טבעית, וחלפו לפתע פתאום. איך מתבארת תופעה זו? ביחזקאל כ"ט נאמר, כי מצרים תענש „יען היותם משענת קנה רצוף לישראל“, כלומר: יען שמו בה ישראל מבטחם. נשאלת השאלה: מה פשעם וחטאתם של המצרים? אלא ממשפטי התורה הוא. כי כל עבודה זרה, אחת דינה להבטל. „ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים“ (פ' בא)⁷, „והאלילים כליל יחלופון“⁸. מכיון שבטחו ישראל במצרים, הרי עשוה עבודה זרה.

עינינו ראו עובדה מפליאה: 16 מיליון סוציאליסטים מאורגנים במדינה אחת נעלמו ממש בין לילה ולא נשאר מהם כמעט זכר. גם זו היתה עבודה זרה, שהיהודים לא נרתעו מלהקריב לה את הקרבנות הגדולים ביותר. קוו לקומוניזם כי דרור ושיוון בכנפיו, אולם הממשלה האדומה הוכיחה בעליל,

5. סא: 6. פס'ו. שם: קנה לבית ישראל. 7. שמות יב, יב. 8. ישעיה ב, יח. שם: יחלף.

מה הוא „הדרור והשויון“ המקווה. נוכחנו לדעת, כי כל העבודות הזרות אשר אליהם נשאנו נפשנו, הובישו והכזיבו, והקב"ה אומר „יקומו ויעזרוכם“, מדוע אין הם עוזרים לכם. „ראו כי אני אני הוא“¹⁰. הגיעה כבר העת שתבינו, כי בלעדי אין מושיע. אבל העם מסרבים להבין. עוד נאחזים בשולי הדמוקרטיה הגוססת. אף היא לא תועיל, ברומה לעבודות הזרות הקודמות.

ג. מלבד ה„איזמים“ הכלליים נתברכנו ב„איזם“ יהודי מובהק, דהיינו הנציונליזם – הלאומיות – המתימר להנחיל לכלל ישראל גאולה גשמית ובעיקר רוחנית. מגמתו להקים עם עברי חדש אשר ינער מעליו את „אבק הדורות הקודמים“, ולהכריז „הס כי לא להזכיר בשם ה'“¹¹. תכנית פעולתו אף היא פשוטה למדי: להפקיע את רבון העולמים מבית ישראל ומלכבות בני ישראל. ואם ישאל השואל מי יעמוד לנו בעת צרה? תבוא התשובה: אנו בעצמנו – „כוחי ועוצם ידי“¹². מי זה „אנו“? אלה הם המנהיגים, הנוער „הלאומי“ שלנו, הגבורים שהביאו למצב של מלחמה בין עם ישראל למלכות שמים. האם אלו יביאו לנו את הגאולה? הם תארו לעצמם כי לא יבצר מהם להפקיע את רבון העולמים מתוך תחומנו, אולם מתברר שאין הדבר כן. כוחו של השי"ת רב מכוחם ואנו דומים כעת לטפשים מוכים. לא סתם טפשים אנחנו, אלא „טפשאי דטפשאי, דמגמרי להו ולא גמרי“¹³. מלמדים אותנו ומיסרים אותנו ואוזנינו אטומות משמוע. נאמר „ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב“¹⁴ (פשע זה המרד, וכן הוא אומר „אז תפשע לבְּנֵה“)¹⁵, זאת אומרת: כי תנאי מוקדם

9. דברים לב, לח. 10. שם לב, לט. 11. עמוס ג, ג. 12. דברים ח, יז.
13. יומא נו. 14. ישעיה נט, כ. 15. יומא לו: אך שם: פשעים אלו המרדים.

עקבתא דמשיחא

לישועה הוא שהמורדים ישובו בתשובה, וכל עוד לא יפסיקו מנהיגינו למרוד במלכות שמים, לא תתכן ישועה¹⁶.

דעת
אתר לימודי יהדות ורוח
www.daat.ac.il

16. ראה קובץ מאמרים עמ' ער-עה.

מעשה אבות

ד. מהו פירושה של המילה „תורה“? תורה משמעה הוראה, לימוד. כל מילה ומילה בתורה לימוד הוא, שאם לא כן אין לה מקום בתורה. נשאלת השאלה: מה היא ההוראה הכלולה בסיפורי העבר על כל פרטיהן? התשובה לכך היא במפתח המסור בידינו כי „מעשה אבות סימן לבנים“¹. בספורי התורה רמזים כל דברי ימינו של עם ישראל, מראשיתם ועד אחריתם. פרשת „וישלח“, המתארת את הפגישה בין יעקב ועשיו, רמז היא לחיי ישראל בין העמים. הפרשה הראשונה היא פרשת הגלות (רמב"ן שם)². שם מרומז כיצד צריך להיות מהלך היהודים בגלות אצל בני עשיו. הפרשה השניה מספרת על יעקב אבינו החוזר ארצה מפרן ארם ארץ גלותו. הגאון מוילנה³ קובע כי זאת היא פרשת העקבתא דמשיחא. נאמר בפרשה זו: „וישם את השפחות וילדיהן ראשונה“⁴. מכאן, אומר הגאון מוילנה, כי בימי העקבתא דמשיחא יעמדו בראש העם צאצאי הערב רב. הרמב"ם כותב באגרותיו⁵ כי קיימת הבטחה „וגם בך יאמינו לעולם“⁶, דהיינו, שהיהודים יהיו דבקים לעולם באמונתם בתורה. אם בכל זאת ראית כופרים בישראל, בידוע „שלא עמדו רגלי אבותיהם על הר סיני“ ולא מבני ישראל, אלא מהערב רב מוצאם. אם רואים אנו כיום כופרים שהם מנהיגי העם,

1. ע' רמב"ן בראשית יב, ו. 2. רמב"ן שם ראש פ' וישלח. 3. אבן שלמה פ"א סוף אותו ס"ק ה (עמ' 102). 4. איגרת תימן [פ"ב] וכן במדרש הגדול שמות יט, ט. 5. שמות יט, ט.

מתאשרים בכך דבריו של הגאון מוילנה, שאלה הם ילדי הערב רב. „ואת לאה וילדיה אחרונים“⁵. רמז⁶ הוא על המון בית ישראל הכשרים, אשר יהיו משועבדים לערב רב⁷, כגון במדינה האדומה ובמדינה נוספת [ור"ל]. „ואת רחל וילדיה אחרונים“⁸. אלו תלמידי חכמים השפלים מכל. אף לתופעה זו הננו עדי ראייה; בכל מקום שעדין נותרה בו שארית הפליטה של תלמידי חכמים הרי הם לחרפה ולמרמס.

ה. עוד נאמר שם: „ויאבק איש עמו“⁹. יעקב הוא עמוד התורה. איש הוא סמאל. משמע כי בימי העקבתא דמשיחא תאבק הטומאה עם למוד התורה. „ותקע כף ירך יעקב“¹⁰. ירך יעקב אלו תנוקות של בית רבן, שהו את יסוד האומה במשך אלפי שנים. אף יסוד זה יתמוטט בעקבתא דמשיחא בפגיעת מזיקין פנימיים וחיצוניים. גם זה נתקיים בימינו. בכל תפוצות ישראל, רובם של הילדים מתחנכים כגוים גמורים.

ו. קיים מובן נוסף ל„ירך יעקב“, דהיינו תמכין¹¹ דאורייתא. תמיכה בלומדי תורה, לאפשר להם ללמוד במנוחה. מיום היות ישראל לגוי, הקפידו על כך (יששכר וזבולון), אך בימי העקבתא דמשיחא מצוה זו מתבטלת. בכל מקום, אף במדינות שיש שם לפי שעה עוד אפשרות לתרום כסף, נותנים לכל מיני מטרות, רק עבור החזקת התורה נשארות פרוטות, ובמקרה הטוב, מתיחסים לתורה באדישות. זה טבעי בהחלט, שהרי הדור הצעיר אשר הוא מנוכר לחלוטין לתורה, אינו מבין כלל לשם מה יש צורך

⁵. בראשית לג. ב. ⁶. אבן שלמה שם. ⁷. ע' קובץ מאמרים עמ' צ אות ג. ועמ' צב אותו המסביר שענין הערב-רב מכון רק כלפי המנהיגים וראה לקמן אות ט. ⁸. בראשית לג. ב. אך שם: ואת רחל ואת יוסף אחרנים. ⁹. שם לב. כד. ¹⁰. שם לב. כה. ¹¹. זוה"ק וישלח קעא. א. אך שם: סמכין.

בה. נמצא, כי הא בהא תליא, בטול תנוקות של בית רבן ובטול החזקת התורה.

והשמים מה תשובתם על כך? בעוון בטול תורה, חרב וביזה בא¹², שנאמר „והבאתי עליכם חרב נוקמת נקם ברית“¹³. ואין ברית אלא תורה, שנאמר „אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת“¹⁴. בוונה בלבד גולו רכוש יהודי בערך של 40 מיליון דולר. „אוי להם לבריות מעלכונה של תורה“¹⁵.

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח

www.daat.ac.il

12. שבת לג. ושם: בעון עינוי הדין ועיוות הדין וקלקול הדין וביטול תורה חרב וביזה רבה. 13. ויקרא כו. כה. 14. ירמיה לג. כה. 15. אבות פ"ו, מ"ב. ע"ע קובץ מאמרים עמ' פז אות ו.

הסיסמה נהיה כגויים

ז. ביחזקאל (כ) ¹ נובא, כי בעקבתא דמשיחא יכריזו ישראל על סיסמה: נהיה כגויים. נבואה זו החלה להתגשם לפני 150 שנה על ידי נושאי הסכלת ברלין. הם הסתירו את הסיסמה תחת האימרה: „היה יהודי באהלך ואדם בצאתך“. לא ארכו הימים ופרי השיטה הזו גמל ובשל, בניהם המירו את דתם. בסיסמה זו היה משום חתירה תחת יסודות התורה. התורה הזהירה את היהודים על התבדלות גמורה בכל אורח החיים מהעמים אשר סביבותיהם. „ואבדיל אתכם מן העמים, להיות לי“ (פ' קדושים²; רמב"ם פ"א מהל' ע"ז)³. עמדו המסכילים והכריזו ההפך: רק „ככל הגויים“. אמר הקב"ה „אשר אתם אומרים נהיה כגויים היו לא תהיה, אם לא: א. ביד חזקה, ב. ובזרוע נטויה, ג. ובחמה שפוכה אמלוך עליכם“⁴. זה יתחיל ביד חזקה. אם העם יעמוד במריו, תבוא הזרוע הנטויה. אם יוסיף העם ללכת בקרי, תבא החמה השפוכה. אין לדעת לאיזה מן שלושת השלבים הגענו היום, העתיד הקרוב יוכיח זאת. בכל אופן ברור הוא, כי נבואת „היו לא תהיה“ מתגשמת. הגויים מגרשים אותנו באכזריות מגבולם. מרגלא בפיי העולם, כי קשה להיות יהודי. ואילו

1. פס' לב. 2. ויקרא כ, כו. 3. הלכה א. 4. יחזקאל כ, לבלג. אך שם: כה אמר ה' א'... והעולה על רוחכם היו לא תהיה אשר אתם אומרים נהיה כגויים... חי אני נאם ה' א' אם לא ביד חזקה וגו'.

לאחרונה אירע דבר פלא: קשה יותר ליהודי להיות גוי. הגויים משלחים אותנו מעל פניהם.

בשם הגאון בעל בית הלוי ז"ל אומרים: כתוב „המבדיל בין אור לחושך, בין ישראל לעמים”⁵. בין אור לחושך יש מרחק מסוים וקבוע (בין השמשות) ואין בכוח ילוד אשה להוסיף או לגרוע ממרחק זה. כך בין ישראל לעמים קיים גבול מסוים מה צריך להיות המרחק בין האחד לשני, אם היהודים מתקרבים לגויים יתר על המדה, דוחפים אותם הגויים חזרה למקומם הקבוע. נמצא, ככל שגדלה, ההתקרבות מצד היהודים, כן גדלה וקשה הדחיפה מצד הגויים. זאת נוכחנו לדעת במדינות שהיהודים התבוללו לגמרי בין שכניהם, איזו דחיפה איזומה ספגו מידם. גם במצרים, בשעה שהשעבוד הכביד מאד על בני ישראל, התחילו בני ישראל מתקרבים אל המצרים, בחשבם כי דבר זה יקל עליהם את העול הקשה. מה עשה הקב"ה? „הפך לבם לשנוא עמו” (תהלים קה)⁶. שנאתם של המצרים לישראל מבקשי קרבתם גברה יותר. רק כשנוכחו היהודים בטעותם אז באה גאולתם. כך יהיה גם אצלנו. „אם אתם מובדלין מן העמים הרי אתם שלי, ואם לאו הרי אתם של נבוכדנצר וחבריו”⁷.

5. הוזה בית הלוי עה"ת פר' שמות ד"ה אמנם. 5. פסחים קג, ב.
6. פס' כה. 7. תו"כ פרשתא ד פ"ט אות יב, מביאו רש"י בויקרא כ, כו.

ה ר ו ע י ם

ח. יחזקאל (לד)¹ משרטט תמונה נאמנה של דור העקבתא דמשיחא ורועיו של הדור ההוא. מחלק הוא את אנשי הדור לחמשה סוגים, במובן הרוחני, ואלה הם: א. נְחֻלִים; ב. חולִים; ג. נשברים; ד. נדחים; ה. אובדים. שלושת הסוגים האחרונים מסמלים שלושה מיני מומרים. ה„נשברים“ מסמלים את הנבדלים מכלל ישראל, אשר פרקו מעל עצמם עול מצוה אחת או מצוות אחדות שבתורה, ועל כגון אלה אומר הגאון מוילנה², כי מומר לדבר אחד, הרי הוא מחוסר אבר אחד בנפשו. ה„נדחים“ וה„אובדים“, הרי הם המומרים לכל התורה כולה; ה„נדחים“ הינם הכופרים, שהם כמשומדים, אלא שהם קשורים עדיין עם כלל ישראל, בעוד שה„אובדים“ הינם משומדים שנתערבו בגויים, עד כי נשכח מוצאם היהודי.

הרועים אשר פרנסתם מהצאן, „החלב³ תאכלו והצמר תלבשו“, ומחובתם לדאוג לצאן, מועלים בתפקידם, אינם רועים את הצאן אלא את עצמם. הצאן תועה על כל הר וגבעה, טרף לשיני חיות שדה „ואין דורש ואין מבקש“⁴. על-כן אומר הקב“ה: אשבית את הרועים מרעות ואנכי בעצמי ארעה צאני. מה אעשה לצאן מרעיתי? א. את⁵ האובדת אבקש; ב. ואת הנדחת אשיב; ג. ולנשברת אחבוש. יש לעמוד על הסדר שבתהליך הזה. ראשית, את האובדת אבקש. האנשים אשר

1. פס' ד. 2. באור למשלי יג, יג. 3. יחזקאל לד, ג. 4. שם פס' ו. 5. שם פס' טז.

הרועים

אבות־אבותיהם ואמות־אמותיהם המירו את דתם לפני 120–130 שנה, יבדקו ספרי יחוסיהם ויקבע מוצאם ה„לא־ארי“. הם יוכו על קדקדם וברורות יאמר להם: דעו כי יהודים אתם ויהודים תשארו על כרחכם. במדינה, אשר בה רק יהודי אחד על כל אלף גויים, גם שם יבקשו אחר היהודים, יבקשו וגם ימצאו. לשלב זה הגענו כיום. התהליך עדיין בעיצומו, במהירות רבה מתפשט הוא ממדינה למדינה. לאחר שיסתיים השלב הראשון וכל האובדים ימצאו, יחל השלב השני, „ואת הנדחים אשיב“, נדחים גרידא, משום שהאובדים משכבר יכללו גם כן בקבוצה הראשונה, בסוג הנדחים. לאחר מכן יקוים „ולנשברת אחבוש“ וכו’.

ט. ראוי לציין בנבואה הנ”ל את הבטוי „ישגו צאנני“, משמע, כי הדור כולו, פרט לרועים, יחשב לפני השי”ת כשוגג. „כי לכל העם בשגגה“? אלמלא הרועים, המהוים מחיצה של ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים, לא קשה היה להחזיר את הדור לתורה. המורים, המדריכים, הסופרים, מנהיגי המפלגות, הם המעכבים בעד קרן האור של התורה לחדור למחשכי הלבבות. להם תורה **שלהם**, חכמי תורה **שלהם**, גדולי הדור **שלהם**. באמצעות תורה חדשה ומצוות חדשות מטמטמים הם את המוחות והלבבות. ניתן להבחין זאת בשעה שנתנת הזדמנות, אי־פעם, להמון העם לשמוע דברי תורה אמתיים, כיצד שותים הם בצמא את הדברים. אבל הרועים מספקים לעם אבנים במקום מרגליות. במקום השקפות תורניות, מוסרים לקוראים ולשומעים השקפות של כפירה. במקרה הטוב הם קוראים דברי ברחנות, ליצנות ומנה של נבול פה. אלה הם הרועים של דורנו, אשר אותם חזה הנביא.

6. שם פס'ו. 7. במדבר טו, כו.

י. הנבואה מציינת קבוצה מסוימת בצאן: „השמנה והבריאה“⁸. אלה הם רבים מן העשירים שבדורנו, המפורים מעותיהם בכל מקום שאין ראוי לפזר, אך קופצים את ידיהם במקום שהתורה צייתה ליתן. העשירים סובבים את עצמם בשומרים, החוסמים את הדרך בפני הנצרכים. הנביא אומר: „ויתר מרעיתם תרמסו ברגליכם ומשקע מים תשתו ואת הנותרים ברגליכם תרפשו“⁹. וצאני מרמס רגליכם תרענה ומרפש רגליכם תשתנה“¹⁰. את הנותר לאחר אכילתם של העשירים, דורסים הם ברגליהם ואת זה מלקטים העניים והחלשים. כל המתבונן ביחס עשירי דורנו אל לומדי התורה, שהם כעת אביוני האביונים ודלי הדלים, רואה בעליל כמה ברורה התמונה המצטיירת בנבואה זו. מזה יקרה עם העשירים? גורלם יהיה כגורל הרועים. תתקיים הנבואה: „והשארתי בקרבך עם עני ודל“¹¹.

יא. לאחרונה הננו עדים לחזיון מוזר: בכל קהילה יהודית ניתן לפגוש יהודים, שנתכנסו או נתלקטו ממקומות שונים. לפנים היה אחרת: כל מקום היו לו תושבים יהודים משלו. לא ניתן היה למצוא ציבור גדול של יהודים ממקומות מרוחקים. מה נשתנה? אכן אודות ימינו קיימת נבואה מיוחדת: „והניעותי בכל הגויים את בית ישראל כנוע בכברה“ (עמוס ט)¹². מרגלא בפומיה של ה„חפץ חיים“¹³ ז"ל: הגרעינים נופלים בכברה, אחד קרוב ואחד רחוק, אבל אף אחד מהם אינו נשאר במקומו הראשון. זה יהיה גורלם של היהודים בעקבתא דמשיחא. ועוד הוסיף בשם הראב"ד (שילהי עדיות)¹⁴: טרם ביאת הגואל תפוץ המשפחה היהודית לכל עבר, ההורים למדינה אחת, וכל אחד

8. שם פס' טז. 9. שם פס' יח. 10. שם פס' יט. 11. צפניה ג, יב. 12. פס' ט.
 אך שם: כאשר ינוע בכברה. 13. ראה ח"ח עה"ת הפטרת קדושים, עמ' קסד.
 14. פ"ח, מ"ז ד"ה וחכמים אומרים.

הרועים

מהילדים למדינה אחרת, ולא יוכלו להתאחד עד בוא אליהו
„והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם”¹⁵.

יב. עוד תופעה הראויה לציון. האנושות כולה הנה כעת
אחוזת עוית התרגזות. דומה, כאילו שוכנים אנו ביער עבות בין
חיות טרף משוסות. מדינה על רעותה; במדינה עצמה, אומה
אחת על רעותה, ובתוך האומה עצמה, מפלגה אחת על רעותה,
כולם נכונים לטרוף את כולם. תופעה שאף פעם לא היתה במידה
כזאת. אולם גם היא נחזתה לימי העקבתא דמשיחא: „אשלח את
כל האדם איש ברעהו” (זכריה)¹⁶.

יג. „בדור שבן דוד בא... פני הדור כפני הכלב” (סוטה¹⁷ ופ'
חלק¹⁸). דרכו של כלב להתקדם ולרוץ לפני בעליו; לכאורה
נרמה, כאילו הכלב הולך לו כאוות נפשו והאדון נגרר אחריו
ומכבד את רצון כלבו. אך האמת היא, כי נהפוך הוא: בעל הבית
הולך אל אשר ירצה והכלב רץ לפניו ונשמע לפקודתו. אם יסוב
בעל הבית על עקבותיו, מיד הכלב מסתובב אף הוא ומתקדם
לפני אדונו באותו כוון. בשנים כתקונן, עת היהודים נשמעו
להוראות התורה, הורו „פני הדור” את הדרך, הם קבעו לאן
ללכת והדור צעד בעקבותיהם. בעקבתא דמשיחא ידוכא שלטון
התורה, הדור יבחר את הדרך כראות עיניו ו„פני הדור” ירוצו
בדרך זו לפני ההמון ככלב לפני אדון (בשם הגאון ר' ישראל
סלנטר ז"ל). יש רבנים בדורנו הנגררים אחרי דעת הקהל,
ומשתדלים להוכיח עד כמה „דימוקרטיים” הם ומתדרדרים מן
הפסגה אל התהום.
ה„חפץ חיים”¹⁹ ז"ל (בשם הגרי"צ בן בעל נפש החיים ז"ל)

15. מלאכי ג, כד. 16. ח"י. ע"ע קובץ מאמרים עמ' פב אות ב. 17. מט:
18. סנהדרין צו. 19. ע' ח"ח עה"ת עמ' רט במעשי למלך.

פרש את המימרא „פני הדור כפני הכלב“ בדרך אחרת. מטבעו של הכלב, שאם סוקלים אותו באבן, מיד הוא מתנפל על האבן לנשכה. בשעה שקם על ישראל איזשהו „המן“ יש לדעת, כי הוא אינו אלא מקל השלוח מן השמים לחבוט בנו, וכדברי הכתוב: „הוי אשור שבת אפי“ (ישעיה) ²⁰. אין שום טעם להלחם עם המקל, כי כלום חסרים מקלות בשמים. „הרבה שלוחים למקום“ ²¹. יש לנקוט באמצעים שמהשמים ימנעו מלהקים „מקלות“ עלינו. אולם בימי העקבתא דמשיחא תהיה הדעת נעדרת, וככלב שוטה ירצו לנשוך את המקל. מנהיגו החדשים הכריזו מלחמה על ממלכות אדירות. מה כוחנו, מה גבורתנו? רק לירות מאמרים בעתונים היהודיים. והתוצאה מה היא? מבעירים רק את חרונם וזעמם של הנחשים עלינו. המנהיגים רואים רק את המקל ומסרבים להכיר את המכה במקל. „והעם לא שב עד מכהו“ (ישעיה) ²².

יד. „בעקבתא דמשיחא חוצפה יסגי“ ²³, כלומר, תתרבה החוצפה. מובן נוסף ישנו למלה יסגי, היינו גדולה. מגדולי הדור נדרש לפנים שיהיו מחוננים בתורה, ביראה ובחכמה. בעקבתא דמשיחא יוכתר „לגדול“, כל מי שיש לו מידה גדושה של חוצפה, ולא עוד, אלא שכל מי שחוצפתו גדולה יותר, יחשב כברי־סמך גדול יותר. זאת רואים אנו כיום. התכונה היחידה הנדרשת כדי להיות מנהיג מפלגה, היא החוצפה.

טו. „ואין תוכחה“ ²⁴. מאז ומקדם היו „מוכיחים“ בישראל,

20. י. ה. 21. רש"י שמות טו, לב. ושם: הרבה שלוחין יש לו למקום. השהו גם תענית יח: הרבה הורגים יש לו למקום. 22. ט, יב. 23. סוטה מט: בדפוסים שלנו: יסגא. 24. שם. כן במשניות וברש"י שם, אבל במשניות שבגמ': ואין תוכחת.

הרועים

אשר נדרו מעיר לעיר והוכיחו את העם. גם המרא דאתרא היה אומר דברי תוכחה בעירו מפרק לפרק. לפני כמאה שנה היה מפורסם המגיד מדובנא שהגאון מוילנה שלח לקרוא לו שיטיף לו – לגאון מוילנה – תוכחת מוסר. לפני זמן לא רב, חי המגיד מקלם, שבדרשותיו המלהיבות החזיר רבים בתשובה. מתשובות הראשונים (רשב"א²⁵, ריב"ש²⁶ ידוע לנו, כי בימיהם נמצאו בכל עיר ועיר „בירווי עבירות“, אשר תפקידם היה לבער עוברי עבירה. בימינו בטלו המוכיחים²⁷. נואמים יש די והותר, אולם אלה אינם מוכיחים. אין מנהגם להעלות כלל דברי תורה על שפתיהם. מי הם הנואמים? תעמלני מפלגות שכורים אשר תפקידם להרדים את ההמון בחלומות מתוקים על גאולת ישראל שתביא המפלגה הבין־לאומית. זאת למרות שהכל נוכחו לדעת, כי חלומות אלה שוא ידברו. כל העבודות זרות נותצו והובישו את קווייהם, אבל נביאיהן, נביאי השקר, לא שמו יד לפה.

המרגלים, בשעתו, כשבקשו לשקר, הכניסו מקצת אמת לתוך דבריהם, „כי כולו שקר לא מתקיים“ (רש"י)²⁸. אך נביאי השקר של דורנו לא דואגים כלל לקיום השקר, שהם מטיפים לו, כי בהבטלו, שמורים באמתחתם שקרים רבים אחרים וההמון הנבער מדעת תורה, אינו מוכשר להבחין בין קלא אילן לתכלת. „שקר אין לו רגלים“²⁹, דרושים לו תומכים וסועדים. מי מחזיק בידי נביאי השקר של ימינו? שכחת התורה והעם־הארצות. מרגלא בפומיה של ה„חפץ חיים“ ז"ל: התורה היא מאירת

25. ע' למשל שו"ת הרשב"א ה"ד סי' שיא. 26. ע' למשל שו"ת הריב"ש סי' רסה. 27. ע"ע קובץ מאמרים עמ' פד אות ד. 28. במדבר יג, כז. שם: כל דבר שקר שאין אומרים בו קצת אמת בתחלתו אין מתקיים בסופו, וע' תקוני זוהר תכ"ה. 29. אותיות דר"ע בראשו, וראה שבת קד. קושטא קאי שיקרא לא קאי.

עינים, אבל מבלעדי התורה, „העינים רואות ואינן יודעות מזה הן: רואות“. שורר חושך ואפילה ואז מגיחות כל החיות ממאורתן, „בו תרמוש כל חיתו יער“³⁰, „אם אין דעת הבדלה מנין“³¹, „כי רבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגיה, זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה“³². המדובר בשאלות פרטיות של כשר וטריפה, קל וחומר לשאלות הנוגעות לכלל ישראל. מי הם הפוסקים והמשיבים לשאלות הדור שלנו? ריקים ופוחזים, חסרי דעת תורה, שפלים, הנכונים למכור את יהדותם עבור נזיר עדשים. אלו הם מנהיגי דורנו. נתקיימה הנבואה: „ותעלולים ימשלו בם“³³.

טז. „קטיגוריא באה בתלמידי חכמים“³⁴. האפיקורסים בדורות הקודמים טענו: „מה אהנו לן רבנן, לדידהו קרו לדידהו תנו“ (פ' חלק)³⁵. הם הודו בעצם ההנאה והטובה הרוחנית שבלימוד התורה. אך האפיקורסים של דורנו טוענים כי לומדי התורה ממיטים שואה על עצמם ועל העם כולו. קיים עוד מובן למימרא זו – הקטיגוריא חדרה לבין תלמידי החכמים עצמם והם מקטרגים איש על רעהו.

יז. „בחרב ימותו כל חטאי עמי“³⁶. ה„חפץ חיים“³⁷ ז"ל אמר על פסוק זה בשם הזוהר, כי גזירת החרב נתחלפה בגזירת העניות. לפני הגאולה תתרבה העניות בישראל. „עם עני ודל אושיע“ (עמוס)³⁸. עוד הוסיף ואמר: אלה אשר ממונם עדיין ברשותם, אל ידמו, כי כספם יתקיים בידם לאורך ימים. את

30. תהלים קד, כ. 31. ירושלמי ברכות פ"ה, ה"ב. שם: אם אין דעה הבדלה מנין. 32. ע"ז יט: 33. ישעיה ג, ד. 34. כתובות ק"ב: 35. סנהדרין צט: 36. עמוס ט, י. 37. ע' ח"ח עה"ת עמ' קעז במעשי למלך בסוף העמוד. 38. לא נמצא שם. אולי הכוונה לצפניה ג, יב. שם: והשארתי בקרבך עם עני ודל וחסו בשם ה'. ואולי הכוונה לתהלים יח, כח ושם: כי אתה עם עני תושע.

היהודים יציגו ככלי ריק. לו היה מוח בקדקדם, כי עתה היו יודעים איך להשתמש בכסף זה בעוד הוא בידם. עברו עשרים שנה מיום שה"חפץ חיים" הביע דברים אלה וכעת נתקיימו דבריו במלואם ביחס לרוב העם היהודי. דבר זה הוגד מראש בגמרא: „אין בן דוד בא... עד שתכלה פרוטה מן הכיס“ (סנהדרין)³⁹.

יח. עוד אמר ה"חפץ חיים" ז"ל⁴⁰: כיום מתחוללות בעולם התפוכות כה מפליגות ובמשך תקופה כה קצרה, תהליכים אשר לפנים נדרשו להם מאה שנה ויותר. רואים אנו כי גלגל הזמן מסתובב במהירות הבזק. „מה זה עשה לנו ה'?"⁴¹. למה נשתנו הנסיבות? והשיב על כך: בשמים נערמו מימי בראשית עד היום הזה חשבונות רבים. טרם ביאת המשיח יש להסדיר חשבונות אלה, מפני שאז יתבטל יצר הרע ועל ידי כך יחוסלו כל עסקי העולם הזה התלויים ועומדים במלחמת היצר. על כן שומה על כל נפש ונפש לפרוע את שנשארה חייבת לשמים. היות וימי המשיח קרובים מאד, הכרחי הוא לזרו את התהליך הזה. מעת שהחפץ חיים ז"ל הביע דעה זו – לפני עשרים שנה – עלה קצב התרחשות המאורעות בעולם. מתרחשים דברים בין לילה, מה שדרש לפני זמן של דורות רבים. דומה, שגלגל הזמן אץ-רץ כאילו מיישהו דוחק בו: „הזדרזו וחוש״. כל בר דעת יסיק מכך, כי חיים אנו בתקופה מיוחדת, אשר עתידה בקרוב לשנות את כל סדרי העולם, ומדי יום ביומו הקצב הולך וגובר.

יט. „ושננתם לבניך“⁴². תלמוד תורה לתינוקות היווה את

39. צו. 40. השהו ח"ח עה"ת עמ' סז-סח במעשי למלך ובעמ' קעו במעשי למלך. ראה גם קובץ מאמרים עמ' קא, אות כב. ראה גם החפץ חיים ופעלו לר"מ ישר ח"ג עמ' תתשכב. 41. בראשית מב, כח. אך שם: מה זאת עשה אלקים לנו. 42. דברים ו, ז.

היסוד, עליו הושתתה היהדות במשך אלפי שנים. משאת נפשם של ההורים היתה לגדל בנים גדולי תורה ויראה. ופרנסה מה תהא עליה? ידעו, כי „מאן דיהיב חי, יהיב מזוני“⁴³. בדורות האחרונים, עם אברן האמונה, אבדה גם מדת הבטחון בה. ההורים רואגים לתכלית חומרית לילדיהם. הם סבורים שאם רק ישתלמו בלמודים כלליים יהיו בטוחים מבחינה כלכלית למשך כל חייהם. על ידי כך תבוא גם תשועת ישראל; אם נגדל שכבה גדולה של „מלומדים“ יגדל גם ערכנו בעיני הגויים. עד כמה „צדקה“ הנחה זו, הוכיחו ימינו אלה. כל זה במובן החומרי. במובן הרוחני הם גידלו גויים גמורים⁴⁴, גויים לאומיים או בין-לאומיים. מה היא התשובה הבאה משמים על מגפה רוחנית זו? „תיסרך רעתך“!⁴⁵ האינטליגנציה הצעירה ובעלי ההשכלה הם ראשי הפורעים בנו ברוב המדינות. הסטודנטים היהודים מוכים במוטות ברזל על ידי „חבריהם“ ללמודים. בעוד שלפנים מסרו ילדי ישראל את נפשם על למוד התורה, כיום הם מוסרים את נפשם בעד „הכבוד“ הגדול לשבת על ספסל אחד עם פראי אדם ובני בליעל.

ב. „אל תשמח ישראל אל גיל כעמים“⁴⁶. אֵל לו ליהודי לבלות את זמנו כדרך שמבלים אומות העולם. לגויים שעות של פנאי אחר גמר עבודתם, והם מחפשים שעשועים ומשחקים לבלות את זמנם הפנוי. אולם ליהודי אין שעה פנויה בחייו. לאחר גמרו את עבודתו, חובה עליו לעסוק בלימוד תורה. מי שאיננו מוכשר ללמוד באופן עצמאי, יעשה לו רב שילמדנו. יהודי חייב גם להקדיש מזמנו למצוות ומעשים טובים, לגמול חסד עם זולתו כפי יכולתו. זוהי צורת החיים שהתורה תובעת מהיהודי.

43. עפ"י תענית ח: דכי יהיב רחמנא שובעא לחיי הוא דיהיב. 44. ראה גם קובץ מאמרים עמ' ע"עא אותיות ח-י. 45. ירמיה ב, יט. 46. הושע ט, א.

„קדושים תהיו“⁴⁷. היהודי יהא קדוש, הבית היהודי יהא קדוש, כל לב יהודי יהא קדוש. „ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי“⁴⁸. אם אתם מובדלין מן העמים, הרי אתם שלי. בתקופה האחרונה חדלו ללמוד תורה, ממילא נשאר זמן פנוי. מה עושים? באים יהודים וממלאים בהמוניהם בתי שעשועים ותיאטרונים⁴⁹, חוזרים משם לבתיהם ספוגים רוח טומאה וכך נטמא גם הבית היהודי. התשובה מן השמים אינה מתמדהמת לבוא. היהודים מגורשים כמצורעים מבתי השעשועים. „יהודים החוצה!“ „כאן לא מקומכם!“ „אכן, נכון הרבר. מקומו של היהודי הוא בבית המדרש, שם יהגה בתורה או ישפוך לבו בפרקי תהילים. הרי התרו בנו על כך: „אם אין אתם מובדלין מן העמים הרי אתם של נבוכדנצר וחבריו“⁵⁰.

בא. בימינו אלה בחרו להם היהודים בשתי עבודות זרות אשר להן יקריבו את קרבנותיהם: הסוציאליזם והנציונליזם [הלאומיות]. את תורת הלאומיות החדשה ניתן להגדיר בשלוש מילים: נהיה ככל הגויים⁵¹. לדבריהם, לא נדרש מיהודי אלא רגש לאומי. השוקל את ה„שקל“⁵² והמזמר את „התקוה“, פטור מכל המצוות שבתורה. ברור, כי שיטה זו נחשבת כעבודה זרה לפי דעת התורה. שתי עבודות זרות אלה טישטשו את המוחות ואת הלבבות של הנוער היהודי. לכל אחת מהן מנגנון של נביאי שקר, בצורת סופרים ונואמים, העושים את מלאכתם בשלימות. והנה, ראה זה פלא: בשמים הרכיבו את שתי העבודות הזרות לאחת – נציונל-סוציאליזם, יצרו מהן מטה זעם איום, המכה

47. ויקרא יט, ב. 48. ויקרא כ, כו. 49. ראה גם קובץ מאמרים עמ' סד אות ז (בקצה). 50. רש"י ויקרא כ, כו. ור' לעיל ע' 25 הערה 7. 51. ראה יחזקאל כ, לב; שמואל-א ח, כ. 52. דמי חבר שנתיים בהסתדרות הציונית.

ביהודים בחמת רצח בכל קצוות ארץ. הטומאות להן סגדנו, הן המכות בנו. „תיסרך רעתך”⁵³.

כב. הנביאים נבאנן כי עתידה לבא צרה על ישראל אשר לא אירעה כמותה מיום היותם לגוי. הגאון מוילנה מסביר⁵⁴: יסוריו הגלות נמשלו בפסוקים לצער העבור של האשה, ותקופת חבלי המשיח לחבלי לידה. כשם שאין להשוות את צער העבור לחבלי הלידה, כך גם אין להשוות את צרות הגלות לחבלי המשיח. לצרות הגלות יש סדר מסוים המרומו בפרשת הגלות (ריש וישלח)⁵⁵. שם נאמר: „והיה המחנה הנשאר לפליטה”⁵⁶. בשעה שרדפו והציקו ליהודים במדינה אחת, נמצאה תמיד מדינה אחרת ששמשה להם מקום מקלט. בתקופת גרוש ספרד פתחו תורכיה, פולין והולנד את שעריהם לפני הגולים. בתקופת חבלי המשיח יהיה אחרת. יהודים יהיו נרדפים בכל מקום, באין מנוח. יגרשום מכל המקומות ולא יורשו להכנס לשום מקום.

כג. „ורוח תשימו בין עדר לעדר”⁵⁷. בתקופת הגלות תהיה אתנחתא בין גזירה לגזירה, אולם בימי העקבתא דמשיחא יהיו הצרות ללא הפסק, „מושכות ובאות כנהר”⁵⁸. מלבד זאת תחמירנה הצרות מיום ליום. „בבקר תאמר מי יתן ערב – שלפניו” (רש”י)⁵⁹. קיים עוד הבדל גדול בין תקופתנו לתקופות הקודמות. בדורות שעברו לא הרגישו היהודים את עצמם נטושים ועזובים. ידוע ידעו, כי יש להם אב בשמים, שומר ישראל, שהבטיח להם, „ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם”⁶⁰. ידוע ידעו, כי סובלים הם על

53. ירמיה ב, יט. 54. אבן שלמה פי”א אות ה. 55. בראשית לב, ח. 56. בראשית לב, ח. 57. בראשית לב, טז. 58. סנהדרין צח. שם: שצרות רבות באות עליו כנהר. 59. דברים כח, סז. שם: ויהיה הערב של אמש. 60. ויקרא כו, מד.

הרועים

אמונתם בשי"ת וכי נכונים להם חיי עולם,, שאין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתן" (תענית)'. ההכרה הזו הקילה בהרבה את סבלותיהם. בימינו אלה גרמה שכחת התורה לבטול האמונה אצל חלק גדול מן העם היהודי, וכך נשאר היהודים האומללים בבני אדם. אין הם רואים טעם ליסוריהם, אין להם אל מי לפנות ביום צרה, והרי הם מיואשים ומאוכזבים. אין הם רואים כל מוצא אלא של איבוד עצמי.

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח
www.daat.ac.il

61. יח: ברש"י בר"ה בלודקיה, והוא מגמ' ב"ב י:

עצת התורה

כד. מה יעשה אדם בשעה קשה זו? כלום אבדה עצה ממנו? יש בתורה תשובה גם לתקופה זו. „שאלו תלמידיו את ר"א: מה יעשה אדם וינצל מחבלי משיח. אמר להם: יעסוק בתורה ובגמילות חסדים".¹ ה„חפץ חיים" ז"ל היה אומר: „יעסוק" פירושו התמסרות. כדרך שהאדם מתמסר לעסקיו בכל לבבו ובכל אוננו, כך גם יעסוק בתורה ובחסד ואז ינצל.

כה. „מה נעשה לאחותנו ביום שידובר בה" (שה"ש)². ישראל בגלותם נמשלו לכבשה³ אחת בין שבעים זאבים. במצב כזה אין טוב לה לכבשה, אלא להשתרל שתשכח מלמכות הזאבים. אין טוב ליהודים, אלא שיהיו אומות העולם עסוקים בדברים אחרים ולא ישיתו לבם אליהם. כאשר הגויים מרבים לדבר בנו, כשאין פוסקים מלדבר אודותנו, זו הסכנה הגדולה ביותר. שאלו המלאכים⁴ „מה נעשה לאחותנו – כנסת ישראל – ביום שידובר בה". על כך באה תשובה מפי הגבורה: „אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף". אם חזקים⁵ הם באמונתם כחומה בצורה ולא ינועו מפני שום רוח שבעולם, נבנה עליה טירת כסף. „הכסף הזה נכנס לאש ויוצא שלם, אף ישראל נכנסין למלכויות ויוצאין שלמים"⁶, „הסנה בוער באש והסנה איננו אכל".⁷ אולם „ואם דלת היא – כדלת הסובבת על צירה"⁸ – נצור עליה לוח

1. סנהדרין צח: 2. ח, ח. 3. תנחומא תולדות ה; אסתר רבה פ"י, יא.
4. ע' תרגום שה"ש ח, ח. 5. רש"י שם. 6. יל"ש שה"ש רמז תקצד.
7. שמות ג, ב. 8. רש"י שה"ש ח, ט.

ארז" (שמרקיב והולך). אם ינועו לכל עבר כדלת הסובבת, דהיינו, שיסחפו בכל זרם חולף ויושפעו מכל רוח מצויה, אז יהיו כעץ המתגולגל במקום רטוב ונרקב. כאן נחנת הנחיה כיצד עלינו לנהוג בימים הקשים. העצה היא נצחית: לעמוד איתנים כחומה באמונתנו ולא להכנע לסביבה. אבל איך אפשרי הדבר במצבנו המיוחד? גם על כך ישנה תשובה: אני חומה – זו תורה⁹. רק התורה בכוחה לחשלנו שנהיה חזקים כברזל. מעידים על כך תולדות ישראל במשך אלפי שנה, כי בכח התורה יצאנו בשלום, אף כאשר באנו באש ובמים. „כי תעבור במים אתך אני וגו' כי תלך במו אש לא תכוה ולהבה לא תבער בך”¹⁰.

כו. רעיון זה מובע במלים אחרות בפסוק אחר: „הגידה לי שאהבה נפשי איכה תרעה, איכה תרביץ בצהרים”¹¹. צהרים היא שעת היום הקשה ביותר לצאן. בשעה זו החום רב ביותר. שאלה כנסת ישראל את רועה – השי"ת – איכה תרעה את צאנך לכשיגיעו השעות הקשות ביותר של הגלות. הרי הצאן יתעה, מבלי דעת את הדרך בה ילך. על כך באה התשובה: „אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן”. אם תראו לפניכם דרכים שונות ולא תדעו באיזה מהם לבחור, הרי לכם סימן מובהק: צאי בעקבי הצאן. חפשו בשבילי הדרכים את עקבות אבותיכם ובדרך בה תגלו אותם, בה צעדו. בדרך חדשה שלא הלכו בה אבותיכם אל תלכו, כי כל הדרכים בחזקת סכנה¹², והדרכים החדשות סכנתם מרובה ביותר. באיזה דרך הלכו אבותינו? בדרך התורה. יש לנו, איפוא, תמרור ברור, באיזו שיטה ובאלו אמצעים עלינו לנקוט להגנתנו¹³.

9. פסחים פו. 10. ישעיה מג. ב. 11. שה"ש א. ז. 12. ירושלמי ברכות פ"ד, ה"ד; קה"ר פ"ג, ב (ב). 13. ע' גם קובץ מאמרים עמ' צג, אות ח.

מדיניות הגלות של אבותינו

כז. בעל ה"חפץ חיים" הקדוש ז"ל רגיל היה לומר¹: בחיי האדם ישנם רגעים בהם הוא נאלץ להחליט בענין מסוים ואינו יודע מה להחליט. יש והענין הוא בנפשו ומשאינו יודע מה לעשות, יש לו מפח נפש. והנה מאן דהוא אומר לו: הרי תוכל לשאול בעצתו של השי"ת בכבודו ובעצמו. הייתכן? ישתומם האדם. אכן, אמר ה"חפץ חיים" ז"ל, אפשרות זו ניתנה לכל אדם ואדם. יש לנו תורה, הכוללת בתוכה תשובות לכל השאלות שבעולם, "ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא"². הפתרון שמוצאים אותו בתורה, הוא עצת ה'.

יש לדעת, כי מלבד המצוות והאיסורים שבתורה, מצויות בה גם עצות מעשיות ומנוסות, וכשם שהתורה נצחית היא, כך גם עצותיה נצחיות הן. לדוגמא: "לעולם ישליש אדם מעותיו, שליש בקרקע, שליש בפרקמטיא ושליש בכספים"³. שאם יפסיד בהשקעה מסוג אחד, יהיה הנשאר לפליטה. זאת היא עצת מנוסה. מי שלא נהג לפי כלל זה, לא בטל מצוה כלשהי, אלא סרב לקבל עצת טובה. דוגמא נוספת. אמרו חכמים: "נחות דרגא נסיב איתתא"⁴. ישא אדם אשה שהיא בדרגה נמוכה משלו. שהרי העולם מושתת על: "והוא ימשול בך"⁵, "להיות כל איש

1. ע' ח"ח עה"ת עמ' קב במעשי למלך. 2. ע' תוס' ישנים יומא לח: בד"ה מדאורייתא מנלן שציינו לתענית ט. ושם: מי איכא מידי דכתיבי בכתובי דלא רמיזי באורייתא. 3. ב"מ מב. ושם: ...ושליש תחת ידו. 4. יבמות סג. שם: נחית. 5. בראשית ג, טז.

מדיניות הגלות של אבותינו

שורר בביתו⁶. אם היא תהיה בדרגה גבוהה משלו, אזי היא תשלוט בבית, וכבר אמרו חכמים: „ומי שאשתו מושלת עליו חייו אינם חיים“⁷. כאן שוב עצה לכל עת, כיצד יזכה אדם לחיים מאושרים.

עוד מרגלא בפומיה: דרושות עינים בהירות לראות היטב היכן כתוב בתורה ומה כתוב בה, אך הכל כתוב בה. אם ישנן בתורה עצות עבור הפרט, קל וחומר שיש בתורה הוראות ברורות עבור כלל ישראל, וביניהן גם כיצד צריך להיות מהלך היהודים עם אומות העולם בתקופת הגלות. אם אין נוהגים לפי עצת התורה, מעמידים את כלל ישראל בסכנה חמורה. עד הדורות האחרונים ניהלו היהודים את מדיניות הגלות שלהם בהתאם לעצת התורה. התנאים* קודם הליכתם לרומא לבטל גזירות קשות, היו נוהגים ללמוד את פרשת יעקב ועשו ושם מצאו ציוני דרך לפעולתם (רמב"ן, וישלח)⁸. בזמן האחרון השפילו את כבוד התורה. שואלים ל„דעת תורה“ רק בעניני אמירת קדיש. אך שאלות מדיניות, היינו שאלות הנוגעות לכלל ישראל, סבורים שאין להם כל שייכות לתורה. לשם כך קיימים המדינאים המקצועיים והסופרים, והם מנהיגי הדור. מאיזה מקור שואבים הם את שיטותיהם הפוליטיות? מתורתם הם: „נהיה ככל הגויים“⁹, ובהתעלמות מוחלטת מתורת ה': כשם שלדעתם יש לחקות את הגויים בכל תחומי החיים, כך גם יש לחקותם בתחום המדיניות והמפלגות. הם אינם יודעים, או נכון יותר מסרבים לדעת, את האמת, שאילו היו היהודים נוקטים משכבר הימים בשיטת נהיה כגויים, כי עתה כשם שנמחקו עמים גדולים וכבירים מהם, לא היה נשאר זכר גם להם.

6. אסתר א, כב. 7. ביצה לב: 8. ב"ר פע"ח, טו. 9. לג, טו. 10. ראה שמואל-א ח, כ; יחזקאל כ, לב.

ברור לכל מתבונן, כי דברי ימי ישראל מתנהלים במסלול יחיד ומיוחד, שאין דומה לו בכל אומה ולשון. הנוקטים בשיטות מקובלות ביחס למדיניות הגלות של היהודים, מודדים במידה של כזב ושוקלים במשקל של מרמה. אריגים מודדים במטרים וחלב בליטרים, או בכוסות. הבא למדוד משקאות במטרים ואריגים בליטרים, הרי הוא חסר דעה. אולם כאלה הם המדינאים החדשים שקמו לנו. הם מודדים במידה לא מתאימה. השיטות התופסות אצל עמים היושבים על אדמתם, אינן תופסות אצל היהודים. ממדיניות נבונה נדרש להתחשב במסיבות. כשם שמצבנו הוא מיוחד במינו, כך גם צריכות להיות השיטות המדיניות שלנו. שיטות אלו ניתן למצוא רק בתורה, אשר חזתה וגם הגידה את הכל מראש. אלפי שנה הוכיחו עד כמה צדקו שיטות התורה. מה הן שיטות התורה? „שלוש שבועות השביע הקב"ה את ישראל: ...אל תמרדו באומות" ... (כתובות)¹¹. אחת משלושת השבועות היא, שהיהודים לא יהיו מהפכנים. „ירא את ה' בני ומלך, ועם שונים אל תתערב"¹². התרו בנו: אם מקיימים אתם את השבועות מוטב ואם לאו אני מתיר בשרכם¹³ כצבי וכאיל הנרדפים על צואר. „השבעתי אתכם בצבאות ובאילות השדה"¹⁴.

כח. „אם ראית רשע שהשעה משחקת לו אל תתגרה בו"¹⁵. „לך עמי בוא בחדריך"¹⁶. בשעה שאתה רואה השעה חצופה לא תעמוד כנגדה, אלא תן לה מקום. הסתכלו בי שהרי אני נתתי מקום לשעה, שנאמר: השיב אחור ימינו" (מדרש)¹⁷. „א"ר חייא אם ראיתם אותו – [עשו] – שמבקש להתגרות בכם אל תעמדו

11. קיא. ושם: שלא ימרדו באומות. 12. משלי כד, כא. 13. כתובות שם.

14. שה"ש ב, ז. ראה גם קובץ מאמרים עמ' קב אות כד"כה. 15. ברכות ז:

16. ישעיה כו, כ. 17. יל"ש שמות ריש רמז קסח.

כנגדו, אלא הצפינו עצמכם ממנו עד שיעבור עולמו. א"ר יהודה ב"ר שלום, אמרו לו ישראל: רבונו של עולם, אביו מברכו ועל חרבך תחיה ואתה מסכים עמו, ואומר לנו הצפינו עצמכם, ולהיכן נברח? אמר להם – [הקב"ה] – אם ראיתם שמזדווג לכם, ברחו לתורה, שנאמר סעו ופנו לכם צפונה, ואין צפונה אלא תורה, שנאמר יצפון לישרים תושיה" (מדרש דברים)¹⁸. כל המאמרים הללו, מכוונים לדבר אחד: ליהודים אסור להתנגד לרודפיהם. זהו כלל רב תועלת בהתאם למצב היהודים בגלות. חכם אחד אמר¹⁹: כראי להלחם בשונא, שאני חזק ממנו והוא הגון ממני, אבל אם הוא חזק ממני ואני הגון ממנו, מוטב לי לא להלחם בו. ההקמנים השונים הקמים עלינו, עולים עלינו בכוחם ונופלים מאתנו בהגינותם, נמצא שאין כל תועלת להתנגד להם. התורה והתפילה הם כלי זיננו היחידים והיעילים. „ונצעק אל ה' אלקי אבותינו וישמע שועתינו”²⁰. אין כוחנו אלא בפה²¹. אך אל נא נפנה צעקותינו אל „העולם התרבותי”, או אל חבר הלאומים, אלא כלפי שמיא.

כט. כאשר פונים לאומות העולם אל לנו לדרוש, עלינו רק לבקש. „לשון רכה תשבר גרם”²². „וכי לא בני אב אחד ולא בני אם אחת הננו? מה נשתנינו מכל אומה ולשון שאתם גוזרים עלינו גזרות קשות?”²³. „למה תתראו... בפני אחיכם בני עשו ובני ישמעאל”²⁴. ניתנה כאן אזהרה לבל ניתן לאומות העולם הזדמנות לראותנו בכל מקום ולדבר אודותנו בכל עת. בה במידה שהאומות ימעיטו להגות ולדבר אודותנו, באותה מידה

18. דברים רבה פ"א, יט. 19. ראה ח"ח עה"ת עמ' עב במעשי למלך בשם הגר"ח. 20. דברים כו, ז. ושם: וישמע ה' את קולנו וירא את ענינו ואת עמלנו ואת לחצנו. 21. ראה במד"ר פ"ב, ד. 22. משלי כה, טו. 23. ר"ה יט. 24. ראה תענית י'.

יוטב לנו. רק בשעה שגוזרים גזירות על מצוות התורה, עלינו להיות קשים כחלמיש ולא לוותר כחוט השערה. בשעה שגזר נבוכדנצר שישתחוו לצלמו, סרבו חנניה מישאל ועזריה להכנע לגזירה ואמרו לו: „מלכא נבוכדנצר! אם מלכא למה נבוכדנצר ואם נבוכדנצר למה מלכא? אלא כך אמרו לו, אם למסים וארנוניות, מלכא את, אבל להעבירנו על דת תורתנו, לאו מלכא את, אלא נבוכדנצר, את וכלבא שויין”²⁵.

ל. אלה הן בקיצור הוראות התורה בדבר יחסנו אל הגויים. על פי ההוראות האלה נהגו היהודים בכל הזמנים עד הדורות האחרונים, עד שקמו לנו „מנהיגים” המסרבים לדעת את התורה ואת עצותיה והם מנהלים את המדיניות היהודית בדיוק בכוון ההפוך. לדעתם, על היהודים להלחם ולדרוש. במי עלינו להלחם? במעצמות הכבירות שבעולם. עלינו להחריםן ולהרעיש בקונגרסים נגדן, ל„הפציץ” במאמרי עתונים וכך נכניס מורך בלבם. העתונים היהודיים מוכיחים באותות ומופתים, כי שונאי ישראל הם לא תרבותיים, לא דימוקרטיים וכד’. מטיפים הם מוסר לקוזק: התבייש, אדוני הקוזק! על אף ששונאי ישראל אינם מטיבים את דרכם עקב הטפה זו, בכל זאת אין עתונינו מתעייפים מעבודתם „רבת הערך” לדבר אל העצים ואל האבנים. דברים שיש להפנותם אל עצמנו, אודות ה„לינקיזם” [שמאלנות], ה„מודרניזם” ושאר ה„איזמים” שנתברכנו בהם בעת האחרונה – מכך מתעלמים הסופרים הללו. „נביאיך [הנואמים ונביאי השקר] חזו לך שוא ותפל ולא גלו על עונך להשיב שבותך ויחזו לך משאות שוא ומדוחים”²⁶. ידוע, כי בתקופת הנביאים היו גם נביאי שקר. בשעה שנביאי האמת זעקו: „הודע את ירושלים את

25. ראה רש"י דניאל ג, טז; ויק"ר פל"ג בסופו. 26. איכה ב, יד.

תועבותיה"²⁷, טענו עליהם נביאי השקר שהם עוכרי ישראל²⁸, המוציאים לעז על בית ישראל. בשעה שנביאי האמת לא נרתעו מלהכניס עצמם בסכנה וקיימו בגופם: „גוי נתתי למכים ולחיי למורטים"²⁹, היו באותה שעה נביאי השקר מאוכלי שולחן איזבל³⁰. תפקיד נביאי האמת היה לעורר את ישראל מתרדמתו, אך נביאי השקר מלאו תפקיד הפוך: להרדים את ישראל בחלומות נעימים. ברור כי קל יותר ונוח יותר לשחות עם הזרם מאשר נגדו. כיום אין אתנו נביאי אמת, אולם נביאי שקר יש לנו די והותר, לאומיים ובין-לאומיים, אוכלי שולחן איזבל, המתפרנסים מקרנות שונות. וכשם שכלל ישראל שילם מחיר יקר על שנשמע בשעתו לנביאי השקר, כן הדבר גם כיום.

לא. מצב היהודים בשעה זו, הוא הנורא ביותר שבתקופת גלותנו. הכח שעמד ליהודים בכל הזמנים, הוא ההתקשרות לתורה. זה נתן להם כוחות רוחניים. התורה הראתה להם את הדרך, נחמה אותם ונתנה להם תקווה ורוממות נפש. יהודים ידעו שהם אינם בודדים, שישנו „שומר עמו ישראל"³¹. בדורות האחרונים קמו אצלנו מסכילים אשר ניתקו את היהודים מהתורה ולפיכך נשאר היהודים בודדים ללא מורה דרך, ללא נחמה ותקווה, ואין הם רואים כל דרך אלא של איבוד עצמי.

לב. הקללה הגדולה ביותר הרובצת עלינו כיום היא ההתפצלות למפלגות ולרסיסי מפלגות בגוונים שונים של חוסר אמונה, החל ברפורמים וכלה בפסבדו-אורתודוקסים, המתעטרים באדרת אורתודוקסית. אין אחדות וגם לא תתכן

27. יחזקאל טז, ב. 28. מלכים א יח, יז. 29. ישעיה נ, ו. 30. מלכים א יח, יט. 31. ע"פ תהלים קכא, ד: לא ינום ולא ישן שומר ישראל, ובתפילה מעריב סוף השכיבנו.

אחדות בצבא חסר משמעת. אין אוטוריטטה המקובלת על כולם. בימים שהתורה שלטה בישראל, היה כלל ישראל ממושמע. כולם הכירו בסמכותה של התורה. כיום החליפו את אמונת התורה באמונה במצעי מפלגות. במקום להשמע לחכמינו הקדמונים, נשמעים למנהיגי המפלגות, כלומר, במקום להאמין בנביאי האמת, מאמינים כיום בנביאי השקר. השקר עולה לנו ביוקר רב, ואנו פורעים את החשבון במלואו. בקיצור, דרכנו המוגדרת היא: „צאי לך בעקבי הצאן“³². כאשר מציעים לנו איזה אמצעי, עלינו לבדוק: אם גם אבותינו נקטו בו, עלינו לנהוג כמותם, ואם לאו, אל נעשה זאת. למשל, מוצע לכנס „קונגרס יהודי עולמי“. ברור הוא שאבותינו מעולם לא כינסו אספה מעין זאת, והרי זה בבחינת: „בנין ילדים סתירה“³³, ואל לנו להתנסות בכך. כך לגבי כל שאלה העולה על הפרק אם לעשות או לחדול. עלינו לבדוק מה עשו אבותינו במקרה כזה. זוהי הדרך היחידה שהינה בטוחה.

לג. סוף דבר: כל עוד נניח עצמנו להיות מונהגים על ידי אותם מתעים, שהכניסונו לעימות עם הקב"ה, אין כל סיכוי שמצבנו ישתפר, להיפך, הוא ילך הלוך ורע מיום ליום. רק דרך אחת קיימת להצלתנו, להשלים בינינו ובין אבינו שבשמים, שומר ישראל, אז יהיה שלום על ישראל.

דעת
אתר לימודי יהדות ורוח
www.daat.ac.il

32. שיר השירים א, ח. 33. נדרים מ.

הרעיון הלאומי

לד. אבי הרעיון הלאומי המודרני בישראל, הוא בעל „השחר“ הידוע, שחי לפני כ־60 שנה ונלחם כל ימיו במרירות רבה נגד התורה. כנראה סבור היה, שהתורה כבר שבקה חיים ויש לרשת אותה. לשם כך המציא תחליף לתורה בצורת הרעיון הלאומי. בעצם, לא היתה זו המצאתו המקורית. בימים ההם, ימי המלחמה הבלקנית, הגו רעיונות לאומיים כל עמי הבלקן הקטנים, אשר בקשו לפרוק מעל צוארם את עול התורכים. היה עליו, איפוא, רק להעתיק נטיעה זו לקרקע יהודית.

לה. עיקרה של שיטה זו: להיות יהודי, משמע להיות בעל הכרה לאומית ותו לא. ממשיכי דרכו השלימו את תורת רבם, באמרם, כי גם משומד יכול להחשב כיהודי לאומי נאמן. מה דעת התורה על שיטה זו? ישנן הלכות ברורות בנושא זה: „בשלושים וששה מקומות הזהירה התורה על הגר“¹. את הגר יש לפנק כפנק אב את בנו יחידו. האם תלוי מהו מוצאו של הגר? לא. אפילו אם הוא מבני בניו של המן². ולהיפך, בנו של הגדול שבישראל שהשתמד, הרי הוא בכלל „מורידין ולא מעלין“³; גרוע הוא בעינינו מכלב, שאין מצות „מורידין“ נוהגת בו. רואים אנו כי המוצא הלאומי כשלעצמו, בלעדי התורה, הינו חסר כל ערך. נמצא, כי הרעיון הלאומי כמות שהוא, אינו מוכר על ידי התורה ואינו אלא אליל חדש שגם הוא עבודה זרה. במרוצת

1. ב"מ נט: 2. גיטין נז: מבני בניו של המן למדו תורה בבני-ברק. 3. ע"ז כו:

הזמן הוליד הרעיון הלאומי בן ונקרא שמו: דתי-לאומי. שם זה מורה כי התואר דתי לבדו אינו מספיק, יש להשלימו בתואר לאומי. השם הזה לכשעצמו, מהוה כפירה באחד מיסודות האמונה. נאמר: „תורת ה' תמימה”⁵, היינג, אין היא חסרה דבר ומום אין בה. הוזהרנו: „לא תוסיפו”⁶, „כל המוסיף גורע”⁷. אם הרעיון הלאומי הוא בבחינת עבודה זרה, אזי הרעיון הדתי-לאומי הוא בבחינת עבודה זרה בשיתוף. לאמיתו של דבר ניסו כבר בעבר הרחוק להוסיף תורה שניה על תורתנו. הרמב”ם כותב באגרותיו⁸, שמיום שנתנה התורה קמו להלחם בה בשיטות שונות. שיטה אחת היתה: „ביד חזקה” באמצעות גזירות ושמדות. על זה הובטחנו: „כל כלי יוצר עליך לא יצלח”⁹. שיטה אחרת: „בפה רך”¹⁰, על ידי הסתות וויכוחים. גם על כך הובטחנו: „וכל לשון תקום למשפט אתך תרשיעי”. במשך הזמן המציאו תחבולה חדשה; אמרו: אמנם התורה טובה היא, אלא שיש להוסיף עליה עוד תורה אחרת. השיטות הללו שאותן מזכיר הרמב”ם, הובאו מן החוץ, על ידי הגויים. אולם כעת, בעקבתא דמשיחא, משתמשים בכל אלו האנטי-דתיים והלא-דתיים משלנו. ביד חזקה, כיצד? כשיש להם הזדמנות לכך, כגון במדינה האדומה, שם ראשי הרודפים של היהודים הכשרים הם המושומדים שלנו, וכן במקום מסוים אחר, בו ניתנה להם האפשרות, רודים הם ביהודים כשרים. במקומות אחרים, מחוסר עוצמה פיזית, משתמשים הם בשיטה השניה, השפלת התורה באמצעים שונים, על ידי מאמרים ונאומים. השיטה השלישית, הוספת תורה על תורתנו, מוגשמת על ידי הדתיים-לאומיים.

לו. אלו האחרונים, הכניסו בלבול דעות וערבוב מושגים

4. במקור: לאומי-דתי, וכן להלן. 5. תהלים יט, ח. 6. דברים ד, ב. 7. סנהדרין כט. 8. אגרת תימן (בהתחלה). 9. ישעיה נד, יז. 10. ע' סוטה יא.

נורא לתוך מחננו. לפני הופעתם ידוע היה כי כיהודי נחשב רק זה המסכים להכנס תחת עול התורה. הכופר בתורה, דינו כמשומד ואין לו שום קשר אתנו. הדתיים-לאומיים טוענים אחרת: אמנם כופר הוא, אבל מכיוון שהוא בעל הכרה לאומית, משלנו הוא. ההלכה קובעת: „כל אדם שאין בו יראת שמים, אסור למנותו לשום מנוי בישראל“ (רמב"ם, הלכות מלכים)¹¹, והמה מכשירים את הכופרים להיות מנהיגים של כלל ישראל.

לז. נאמר: „מצַרְף לכסף וכור לזהב ואיש לפי מהללו“¹². הכסף נבחן ע"י מצַרְף, הזהב ע"י הכור. ואיש? איך נבחן האדם לדעת מהי פנימיותו? לפי מהללו. יש לבחון את מי הוא מהלל. אם תמיד דרכו להלל את הטובים, אות הוא כי גם הוא טוב מעיקרו, ואם דרכו להלל רשעים, הרי זה אות שאף הוא נמנה עליהם (שע"ת לר"י). מששומעים בשבח מי מדברים הדתיים-לאומיים, מתברר מה טיבם. ברור כי אוהב תורה, אינו אוהב שונאי תורה, המכבד את התורה, לא יכבד את מבזיה. „לא לחנם הלך זרזיר אצל עורב אלא מפני שהוא מינו“¹³, חלוק כבוד לרשעים „אש היא עד אבדון תאכל“¹⁴ (שע"ת לר"י)¹⁵.

לח. הזיווג של דת עם לאומיות הביא דבר נוסף. כידוע, במאה האחרונה נוצרה בגרמניה יצירה, שכדי לשבר את האוזן קראו לה „חכמת ישראל“. ליוצרי אותה חכמה היתה תכלית מוגדרת: לחלל את כל הקדוש ליהודים, לעקור את האמונה בקדושת התורה, לנתץ את הסמכות של חז"ל ולהשפיל את חכמי התלמוד ולהציגם כאנשים רגילים, אשר כאילו אמרו מה שאמרו מהרהורי לבם. מכך נוצרה ספרות שלמה בצורה של:

11. פ"א, ה"ז. 12. משלי כז, כא. 13. ב"ק צב. 14. איוב לא, יא. 15. שער ג
אות קמה. וע"ע אותיות קפז-קצט ובמיוחד אות קצג.

תולדות ישראל, תולדות ספרות ישראל ועד ביקורת המקרא. היראים העריכו נכונה את יוצרי אותה „חכמה“, וראו בהם מסיתים ומדיחים. אך הדתיים-לאומיים קיבלו את „חכמת ישראל“ החדשה באהבה וביראת כבוד, וקבעו אותה לאבן פינה בחינוך הדור הצעיר. למודי תולדות ישראל בנוסח אשכנז נהיה לאחד מהמקצועות העיקריים בבתי הספר שלהם. במדינות מסויימות קיימות מזה שקרויים „ישיבות“, אשר בהם נלמדים באופן רשמי „דור דור ודורשיו“, כתבי גרץ וגייגר וכד“ו. נוכל לתאר לעצמנו איזו יראת שמים מקבלים התלמידים מספרים כאלה החדורים כפירה. אלה הם פירות הזיווג של לאומיות עם דת.

לט. למרות שהתורה מזהירה: „אסור להתחבר לרשעים אפילו לדבר מצוה“¹⁷, אומרים הם: על ידי התחברותנו לרשעים, נחזירים למוטב. הם דימו להיות חכמים וטובים מן התורה, אולם התורה מזהירה „אל תצדק הרבה“¹⁸. „הרבה“, היינו, יותר מן המידה הדרושה. מה היא המידה? אותה קובעת התורה, ואל לו לאדם להיות יותר צדיק מן התורה.

אומרים בשם ר' ישראל סלנטר¹⁹: פעמים שאדם רוצה לעשות מעשה שהוא יודע כי הוא בנגוד לדעת התורה, אך אומר הוא לנפשו כי מעשה זה יביא תועלת רוחנית רבה, יש בו משום הצלת היהדות. המשיל הגאון על הדבר משל. מעשה במלך ששלח אחד משריו בשליחות מדינית אל מלך אחר והזהר הזהירו: אם יציעו שרי המדינה שאתה הולך לשם להמר עמך, אל תהמר אתם. הוא חזר, ושנה ושלש את הזהרתו – אל תהמר

16. ע"ע קובץ מאמרים עמ' עא אות י. 17. שע"ת ג אות נא. וע"ע אדר"ג פ"ט, מ"ד. 18. קהלת ז, טז. ושם: אל תהי צדיק הרבה. 19. השוה ח"ח עה"ת במעשי למלך עמ' קלו אות ד.

הרעיון הלאומי

בשום אופן. השר בא ליעדו ומלא את שליחותו. כשעמד לחזור אמרו לו השרים: „היודע אתה שיש לך חטוטרות?“, „לא נכון, אין לי ומעולם לא הייתה לי“, טען השר. „הבה נהמר“, אמרו השרים, „במיליון זהובים, שאכן גבן אתה“. נזכר השר באזהרת המלך, אולם אמר בלבו, הרי תוצאת המור זו אינה מוטלת בספק, מדוע לא אסכים לה ובכך אעשיר את אוצר המלוכה? הסכים, איפוא, השר להימור. הפשיטו את מלבושיו ונוכחו לדעת, כי אמנם איננו גבן. נתנו לו את הכסף שזכה בו והוא חזר למדינתו שמח וטוב לב. בבואו לפני המלך, ספר לו על ענין ההימור. אמר לו המלך, בשעה שהזהרתך, ידעתי על מה ולמה הזהרתך. שרי המדינה ההיא הימרו עמי על סכום גדול פי מאה מזה שזכית בו, כי הם יצליחו להפשיט ערום את אחד משרי. אתה אמנם זכית במיליון, אבל עלי יהיה להפסיד 99 מיליונים עקב פחזותך. הנמשל מובן: אם אדם חושב בלבו כי למרות הזהרת התורה, יביא הדבר האסור תועלת מרובה, יש לומר לו: אותה התועלת שאתה רואה, חזתה אותה מראש גם התורה ואם היא אסרה, אות הוא כי לא תועלת, אלא נזק גדול יגרום הדבר.

תוצאת ההתחברות לרשעים היתה כפי שחזתה אותה התורה. במקום להחזיר את הרשעים למוטב נהפכו הדתיים-לאומיים להיות תלמידים נאמנים לחפשים והם מפנים את כל מרצם וכוחם, בגלוי ובסתר, נגד נושאי דגל תורה. הם מהוים גשר בין שתי המחנות, של הדתיים והלא-דתיים. אלא שבדרך כלל על פני כל גשר רואים עוברים ושבים, ואילו על הגשר הדתי-לאומי רואים רק עוברים ולא פוגשים בשבים. חגי הנביא אומר²⁰: „הן ישא איש בכנף בגדו וגוי היקדש. ויענו הכהנים ויאמרו לא. ויאמר חגי אם יגע טמא נפש בכל אלה

20. ב, יב-יד.

עקבתא דמשיחא

היטמא. ויענו הכהנים ויאמרו יטמא. ויען חגי ויאמר כן העם הזה וכן הגוי הזה וגו'". פירוש הדברים הוא, כי ממגע בקדושה בלבד אין מתקדשים, אבל ממגע בטומאה נטמאים. התורה מעידה: „אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים”²¹, אם הלך, סופו לעמוד. ואם עמד, סופו לישב. ואם ישב, סופו²² וכו'. עדות התורה נצחית היא ומכוונת לכל התקופות ולכל הנסיבות. החושב כי הוא יהיה יוצא מן הכלל, שוטה הוא וגס רוח. הנשמע לעצות התורה אשרי לו.

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח

www.daat.ac.il

21. תהלים א, א. 22. ע"ז יח:

ארץ-ישראל

מ. ארץ ישראל תופסת את המקום הנרחב ביותר בתורה. שלושה סדרים בש"ס קשורים בארץ ישראל: זרעים, קדשים, טהרות. חלק גדול של שלושת שאר הסדרים אף הוא קשור בא"י. בסדר מועד ישנן מסכתות אחדות כאלה כמו: יומא, שקלים, חגיגה, החלק האחרון של פסחים, פרקי סוכה האחרונים, תענית. בסדר נשים: נזיר, סוטה. בנוזיקין: סנהדרין, מכות, הוריות. נמצא, כי כמעט שני שלישי הש"ס תלויים בארץ ישראל. אותו יחס מספרי נמצא גם בתורה שבכתב. מובן, איפוא, שארץ ישראל היא צורך חיוני לעם ישראל. מלבד זאת, הרי ישוב ארץ ישראל הוא מצוה בפני עצמה. מאידך גיסא, עובדה היא כי זה אלפיים שנה קיימים יהודים בחוץ לארץ, אמנם בתנאים קשים ומרים, אבל למרות הכל לא תמנו ולא כלינו גם בלעדי ארץ ישראל. נשאלת השאלה: נתאר לעצמנו, כי היהודים נטשו את התורה, האם הם היו מסוגלים להתקיים אלפיים שנה? ברור כי אפילו מאה שנה לא יוכל עם ישראל להתקיים בלי תורתו.

עובדה נוראה נצבת לנגד עינינו במדינה האדומה. זה עשרים שנה משהחלו היבסקצים, עוכרי ישראל, לעקור את זכר התורה שם באמצעות גזירות שמד וכבר עומד להמחק זכר ישראל ממדינה זו. רק בני הדור הקודם, נשאר עור ביהדותם, אך הדור הצעיר אין לו מושג מהו יהודי. נמצא, כי בלעדי התורה אין בכוחנו להתקיים אפילו כמה עשרות שנים ואילו בלעדי ארץ ישראל התקיימו 2000 שנה.

נדרגים זאת במשל: לקיום האדם דרושים אויר לנשימה ולחם לסעוד את לבו. מה עושים בשעה שלאדם חסרים שניהם, מה יש לספק לו תחילה, אויר או לחם? ברור כי בלי אויר, לא יהיה את מי להאכיל לחם. עם ישראל זקוק לארץ ישראל, ועדיין לא זכה לה. גם התורה נחוצה לו, ואנו עדים כולנו לחזיון של התמעטות התורה, משום שרוב הדור הצעיר מנותק ממנה. נשאל, איפוא, אותה השאלה, למה יש לדאוג קודם כל, לתורה או לארץ ישראל? ארץ ישראל אמנם נחוצה לנו, אבל בלעדי התורה לא יהיו לנו יהודים. על כן, ראשית יש לדאוג ליהודים ולאחר מכן לארץ ישראל עבורם. כיצד עושים זאת אצלנו? הופכים את הסדר. אין פוסקים לצעוק: ציון! ציון! במקום לצעוק: „תורה, תורה מה תהא עליה“? בלעדי התורה אנו חסרי מגן וישע, בעוד שעם התורה אנו החזקים בעולם. אין זו מליצה גרידא, זו עובדה המתאשרת על ידי ההיסטוריה בת שלושת אלפי שנה שלנו. זאת ועוד. קנין ארץ ישראל אינו תלוי ברצוננו, „אם ה' לא יבנה בית, שוא עמלו בוניו בו“¹, אבל להפיץ תורה ברבים, בידינו הוא, בנו תלוי הדבר, ו„הבא לטהר מסייעין אותו“². בערך לפני 15 שנה, בהיותו בוורשה, ראה ה„חפץ חיים“ ז"ל שהחלה תנועה בקרב אדמו"רי פולין לעלות לארץ ישראל. אמר על כך ה„חפץ חיים“²: „מדוע נטפלו למצוות? שיפעלו למען התורה. עם התורה כל המצוות הן מצוות, בלעדי התורה הכל רפש“. נסביר דבריו בכמה דוגמאות. ישוב ארץ ישראל מצוה היא, אבל הושבת קבוצות של מומרים להכעיס, עבירה גדולה היא ולא מצוה. אין זה בנין הארץ אלא חורבנה. „לית אינון נטורי קרתא

1. תהלים קכז, א. 2. ו' שבת קד. 2. הויה שיחות הח"ח ח"ב עמ' כח: „א"י ללא תורה חתיכת אדמה פשוטה“ (מתורגם). ראה עוד: ילקוט מאמרים ומכתבים מהרב... רבי אלחנן בונם ווסרמן. ברוקלין, תשמ"ז עמ' קכא.

אלא חרובי קרתא³. קשה ומסוכן חורבן זה מכל החורבנות שהמיטו הגויים על ארץ ישראל. החורבנות הראשונים היו מכפרים על כלל ישראל⁴, אבל חורבן זה שבא ע"י משומדים יהודים, קטרוג קשה הוא על כלל ישראל, המעניק להם מיליונים ונותן באותה שעה לתורה רק פרוטות⁵.

דוגמה נוספת. לייסד תלמודי תורה הוא מהמצוות הגדולות. מיסדים הם, איפוא, תלמודי תורה, אלא בשינוי פעוט: במקום שילמדו בם תורה, מלמדים שם כפירה בתורה, על ידי מורים לאומיים המדקדקים במצוה של „עברית בעברית“⁶. נמצא, שהתלמוד תורה הופך לבית ספר של מסיון. חובה על כל קהלה לקחת לה רב מורה דרך, אך הם בוחרים ברבנים שאינם בקיאים בשולחן ערוך, אלא בספרות הלאומית החדשה. אלה הן התוצאות של קיום „מצוות“ בלי תורה. את המצוות האלה מקיימים בהתלהבות ובמסירות מיוחדת. „אכן השכימו השחיתו? אמר ר' חייא בר אבא כל השחתה שהיו עושין בהשכמה [בזריוות] היו עושין אותה“⁷. מה השגנו מהמצוות החדשות ומהתורות החדשות? נטשנו את תורת רבותינו הקדמונים, קדושי עליון, והנה ספקו לנו מן השמים „רביים“ אחרים, את היטלר וחבריו, המלמדים אותנו לפי השיטות החדשות שבחדישות. הם יוסיפו ללמדנו עד שנפלוט את „התרבות“ וה„השכלה“ גם יחד. אז יבא השלום על ישראל. נמסור בזה מימרא בשם בעל ה„חפץ חיים“⁸ הקדוש ז"ל. נאמר: „רבים מכאובים לרשע והבוטח בה' חסד יסובבנו“⁹.

3. פתיחת לאיכה רבה (ב). 4. ירושלמי חגיגה פ"א, ה"ז. מדרש רבה איכה פרשה ד, יד. וע' רש"י קידושין לא: בד"ה איסתייעא מילתא. 5. ראה גם קובץ מאמרים עמ' קא אות כא. 6. שיטה להוראת העברית. 7. צפניה ג, ז. 8. ירושלמי שקלים פ"א, ה"א. 9. ע' ח"ח עה"ת במעשי למלך עמ' סג. 10. תהלים לב, י.

מבאר הוא את זאת כך. כאשר צריך לתת תרופה לחולה מעיים והיא מרה ומרירה, מתחכמים ועוטפים אותה בכמוסה וכך בולעים אותה. התרופה עושה את שלה ואין החולה חש במרירותה. כן הדבר ב„מכאובים לרשע“. היסורים הם התרופה לפשעיו, אלא שהם מרים כלענה, אבל לבוטח בה' עוטפים את התרופה במעטה של חסד – „חסד יסובבנו“ – וכך הוא בולע אותה. הבטחון בה' מועיל לו שלא ירגיש במרירות המכאובים.

את הפסוק „אתם נצבים היום“¹¹ מפרש רש"י¹²: „היסורין מציבין אתכם ומקיימין אתכם“. פסוק זה יתפרש על פי הפסוק „לא הביט און ביעקב“¹³, ועל פי רש"י שם: „הקב"ה אינו מתבונן באוניותיהן של ישראל“. איך ניתן להבין זאת? הן חז"ל אומרים: „כל האומר הקב"ה ותרן הוא, יותרו מעוהו“¹⁴. אולם אלה ואלה דברי אמת הם. הקב"ה אינו מחפש את עוונותיהן של ישראל, אבל קיים מנגנון קבוע: „כל העובר עבירה אחת קונה לו קטיגור אחד“¹⁵, והקטיגור אינו מחריש, הוא מודיע את הדברים ומוכיח בעובדות. לדחותו בקש אי אפשר, „כי מלך במשפט יעמיד ארץ“¹⁶. כדרך מלכותא דארעא, שאין השופט רשאי לשחרר את הנאשם גם בהיותו ידידו הטוב, אם הקטיגור מביא הוכחות ברורות, כך גם דרכה של מלכותא דרקיעא¹⁷. בשעה שהקטיגוריה מתגברת נגד ישראל ותובעת כליון גמור, ח"ו, ומוכיחים כי כך ראוי להיות על פי דיני שמים ואין במה לדחות את טענותיהם, מה עושה הקב"ה? מחד, שלא ברצון, יש לקבל את טענות המקטרגים, ומאידך, קיימת ההבטחה „אני ה' לא

11. דברים כט, ט. 12. שם כט, יב. ושם: והקללות והיסורין מקיימין אתכם ומציבין אתכם לפניו. 13. במדבר כג, כא. 14. ב"ר פס"ז, ד (יתוותרון בני מעוהו); ב"ק נ. (יתרו חייו). 15. אבות פ"ד, מ"ג. 16. משלי כט, ד. 17. ברכות נח. דמלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא.

שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם"¹⁸. עם ישראל לא יכלה ולא יאבד. מה עושה הקב"ה? מעמיד על ישראל „המן“, הרודפם באף וחמת זעם ומשנעשים ישראל נרדפים, באה גם הצלתם. כי ממידותיו של הקב"ה „והאלקים יבקש את נרדף¹⁹, אפילו צדיק רודף רשע"^{19*}. לטענות הקטיגורים יש תשובה בפי הקב"ה: ישראל נרדפים הם ויש לעמוד לימינם. נמצא, שבה במידה שהרדיפות הולכות וקשות, באותה מידה גדלים גם הסיכויים להצלתנו. אם רואים אנו שרדיפותנו כיום הגיעו לממדים שלא היו כדוגמתן, מן ההכרח, שהקב"ה יבקשנו כנרדפים. נאמר „האני אשביר ולא אוליד יאמר ה'²⁰“, כלומר: בתקופה הקשה ביותר של הגלות, תבא גם שעת הלידה. מאחר שברור כי ברגע זה יושבים אנו על משבר, מסתבר, איפוא, כי גם הלידה קרובה לבוא. אמן ואמן.

אל רודפינו נאמר: „אל תשמחי איבתי לי, כי נפלתי קמתי, כי אשב בחשך ה' אור לי. זעף ה' אשא כי חטאתי לו, עד אשר יריב ריבי, ועשה משפטי, יוציאני לאור, אראה בצדקתו. ותרא איבתי ותכסה בושה, האמרה אלי איו ה' אלקיך, עיני תראינה בה, עתה תהיה למרמס כטיט חוצות וכו'. אזניהם תחרשנה. ילחכו עפר כנחש, כזחלי ארץ, ירגזו ממסגרתיהם, אל ה' אלקינו יפחדו, ויראו ממך" (מיכה)²¹.

דעת
אתר לימודי יהדות ורוח
www.daat.ac.il

18. מלאכי ג, ו. 19. קהלת ג, טו. *19 ויק"ר כו, ה. 20. ישעיה סו, ט.
 21. מיכה ז, ח-י, טזיז.

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח

www.daat.ac.il

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח

www.daat.ac.il